

บทที่ ๓

ศึกษาแนวคิดและวิธีการตีความคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์”

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาแนวคิดตลอดจนการตีความคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” จากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการทางด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา และพุทธศาสตร์ ว่ามีความเห็นและแนวคิดอย่างไรกับคำสอนดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ แนวคิดและวิธีการตีความตามหลักวิชาทางด้านสังคมวิทยา

โครงสร้างของสังคมไทยจากโบราณ เป็นสังคมที่ผู้ชายมีบทบาทเหนือกว่าสตรีมาก จึงทำให้สตรีส่วนหนึ่งในสังคมไทยปัจจุบันอาจมีความรู้สึกที่คำสอนนี้ไม่เป็นธรรม อีกสาเหตุสำคัญก็คือความไม่รู้จริงในแง่มุม ทาที และจุดประสงค์ของพระพุทธเจ้าต่อคำสอนดังกล่าวนี้ ปัญหาที่ว่า คนในสังคมไทยยอมรับหรือไม่ว่ายังมีการมองสตรีอย่างมีอคติทางเพศฝังอยู่ในส่วนลึกของคนไทยยากที่จะแก้ไข อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาว่าแนวทางการแก้ไขที่ยังพอมีอยู่ในสังคมไทยหรือไม่ คนในสังคมควรที่จะเริ่มเปิดใจให้กว้าง และยอมรับต่อความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยได้หรือยัง การมุ่งมองเพื่อจะจับผิดในข้อพร่องของกันและกันจะแก้ไขได้อย่างไร สมาชิกของสังคมทั้งบุรุษและสตรีจะช่วยเหลือกันระมัดระวังป้องกัน เพื่อไม่ให้เกิดอคติอันนำความเสื่อมเสียมาสู่พระพุทธศาสนา โดยการฝึกคิดอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่เพียงตัดสินจากสิ่งที่เห็นแล้วรีบด่วนสรุปว่าผิดหรือถูก ปัจจุบันสังคมไทยได้นำหลักการและวิถีคิดแบบสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์มาสอนกันในทางที่จะทำให้ความสมมูลได้อย่างไร เพื่อลดความรู้สึกเกลียดชังทางเพศ ขณะเดียวกันก็เพิ่มความเข้าใจและการปฏิบัติตนในฝ่ายหญิงให้มากขึ้น เพื่อต่างฝ่ายจะได้มองเพศตรงข้ามอย่างไม่กตัญญู ให้ความเคารพยำเกรงกัน ไม่คอยจับผิดกันเหมือนอย่างที่เป็นอยู่ สังคมไทยควรปลูกฝังคนในทุกระดับหรือไม่ว่าอะไรคือเปลือกอะไรคือแก่นของความเป็นคน ควรถือเอาความเป็นคนไว้เหนืออย่างอื่นหรือไม่ คือมองมนุษย์อย่างมนุษย์เท่าเทียมกัน เพื่อเป็นการลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

มีขบวนการสตรีนิยมเกิดขึ้นในสังคมไทยเช่นเดียวกับในทางตะวันตก ซึ่งในเรื่องนี้สามารถที่จะพิจารณาได้จากข้อมูลต่างๆ ที่มีเขียนขึ้นทั้งเป็นเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีสตรีนิยมโดยตรงและเขียนเกี่ยวกับเรื่องสิทธิต่างๆ ที่ผู้หญิงและสังคมควรรู้และช่วยกันต่อสู้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในกรณีนี้ก็คือ จากหนังสือ รวมเรื่องนันททัศนะด้านสิทธิสตรี^๑ ที่รวมเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและการวิพากษ์เรื่องที่ถูกผู้หญิงถูกกระทำในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านผู้หญิงกับสังคม ผู้หญิงกับ

^๑สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, รวมเรื่องนันททัศนะด้านสิทธิสตรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, ๒๕๔๘), หน้า สารบัญ.

กฎหมาย ผู้หญิงกับการเมืองการปกครอง ผู้หญิงกับการทำงาน และรวมถึงเรื่องผู้หญิงกับศาสนา เหล่านี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มสตรีนิยมนั้นให้ความสำคัญกับเรื่องต่างๆ ที่เห็นว่าผู้หญิงยังถูกกดขี่ถูกเอาเปรียบอยู่รวมทั้งเรื่องจิตใจ คือ เรื่องศาสนา เพราะเรื่องจิตใจเป็นต้นเค้าหรือเป็นรากเหง้าของปัญหาอื่นๆ มีคำกล่าวว่า ศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดของผู้คนในสังคมเป็นอย่างมาก และศาสนาส่วนใหญ่ในโลกนี้ก็มีลักษณะผู้ชายเป็นใหญ่ ผู้ชายเป็นนักบวชส่วนมาก เป็นผู้สืบทอดและถ่ายทอดความเชื่อ จำเป็นต้องเรียกร้อง ต่อสู้ ปฏิวัติระบบความคิดความเชื่อของสังคมให้มีผู้หญิงเข้าไปมีส่วนในเรื่องศาสนาให้มากขึ้น และในสังคมไทยก็คือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก ดังนั้น สภาพการณ์ที่ผู้หญิงถูกกดขี่ เอาเปรียบนั้นโดยผู้ชายที่ผ่านการถ่ายทอดมาอย่างยาวนาน สถาบันพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานหนึ่งของวัฒนธรรม และความเชื่อในสังคมไทย ย่อมมีส่วนในการสร้างให้เกิดการกดขี่ต่อผู้หญิงอยู่บ้างไม่ทางตรงก็ทางอ้อมในทัศนะของสตรีนิยม^๒

การสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการด้านสังคมวิทยาน่าจะให้คำตอบที่เป็นเหตุเป็นผลต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินต่อพรหมจรรย์” ในประเด็นต่างๆ ได้เพื่อร่วมกันแก้ไขโครงสร้างของสังคมไทยให้เข้ารูปเข้ารอยและให้ความรู้สึกที่ยุติธรรม เท่าเทียมกันอย่างสมดุลในบุรุษเพศและสตรีเพศซึ่งทั้งสองฝ่ายจะได้ยินดีในการเกื้อกูลกันให้ต่างฝ่ายต่างมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างถูกต้องในแต่ละสถานภาพ เพื่อมิให้เกิดข้อครหาหนีไปในทางที่ปราศจากความยุติธรรมได้

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ถามคำถามโดยรวม ในเรื่องของความคิดเห็นเกี่ยวกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ว่าแต่ละท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยอย่างไรมีมุมมองและทัศนคติต่อคำสอนที่ว่านี้อย่างไร และในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันต่อคำสอนดังกล่าวจะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ คิดว่าอะไรคือปัญหา และมีแนวทางในการแก้ไขอย่างไร

นักวิชาการทางด้านสังคมวิทยา ได้แสดงความเห็นไว้ดังนี้

๓.๑.๑ นภารัตน์ อเนกบุญย์^๓ (นักสังคมสงเคราะห์ หัวหน้าหน่วยสังคมสงเคราะห์ผู้ป่วยในโรงพยาบาลศิริราช) เห็นด้วยตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงมองว่าผู้หญิงเป็นเพศที่มีอิทธิพลตามสัญชาตญาณทางเพศและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กับบุรุษที่มีเป้าหมายทางธรรม ที่บวชเพื่อปฏิบัติพรหมจรรย์ เพื่อบรรลุนิพพานในด้านมุมมองและทัศนคติเห็นด้วยในบางส่วนเนื่องจากมีบริบทในสังคมปัจจุบันหลายๆ อย่างที่ภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้องทำให้ไม่สามารถถือปฏิบัติพรหมจรรย์ได้ ไม่ใช่สตรีเพศอย่างเดียว ซึ่งปัจจุบันมีเพศที่ ๓ ซึ่งสังคมก็ให้การยอมรับโดยผ่านทางสื่อทางเทคโนโลยีต่างๆ แม้กระทั่งการบวชบั้นเพาะหิในสมัยปัจจุบันมีข่าวออกมาว่าท่านมีเพศสัมพันธ์กันในหมู่สงฆ์ หรือบางรูปท่านก็แต่งกายคล้ายสตรี ดังนั้นในปัจจุบันสิ่งต่างๆ ที่เข้า

^๒มนตรี สืบดวง, “แนวพินิจเชิงสตรีนิยมว่าด้วยผู้หญิงกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย”, *วิทยานพินธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๒-๔๓.

^๓สัมภาษณ์ คุณนภารัตน์ อเนกบุญย์, นักสังคมสงเคราะห์ หัวหน้าหน่วยสังคมสงเคราะห์ผู้ป่วยในโรงพยาบาลศิริราช, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๗.

มากระทบต่อการปฏิบัติ จะมีผลเป็นมลทินของพรหมจรรย์แน่นอน ถ้าผู้ปฏิบัติไม่มีวินัย และกรอบปฏิบัติที่ดีพอส่วนในเรื่องของการที่จะนำคำสอนนี้มาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในสังคมปัจจุบันนั้น มีปัญหาอยู่ที่ เนื่องด้วยสังคมในปัจจุบันขนบธรรมเนียมประเพณีของเราถูกทำลายโดยการไหลผ่านของวัฒนธรรม มนุษย์ถือว่าตนสามารถทำอะไรก็ได้ โดยถือว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคลเกิดการลอกเลียนแบบ คนเราขาดความละเอียดต่อการทำบาป เห็นชัดเจนว่าโครงสร้างทางสังคมอ่อนแอ ดังนั้นจากการสังเกต เรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับศีลธรรม หรือเรื่องทศ ๖ ที่สอนให้รู้เกี่ยวกับหน้าที่และบทบาทของตนในสังคมในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ถูกต้อง ไม่ได้ได้รับการสั่งสอนในระบบการศึกษาอีกแล้ว จึงเป็นเหตุให้สตรีซึ่งเป็นชาวพุทธบางส่วนไม่มีความรู้ที่ตนเองควรจะปฏิบัติตนอย่างไร เมื่อต้องสัมผัสสัมพันธ์กับภิกษุ นี่ถือเป็นปัญหาสำคัญที่ครอบครัวพ่อแม่ควรจะต้องทำเป็นตัวอย่างให้ลูกในฐานะกัลยาณมิตรแนะนำในเรื่องของการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี บทบาทที่ถูกต้องในการข้องเกี่ยวกับศาสนาในฐานะสตรีที่เป็นพุทธมาดามก็จะช่วยจรรโลงศาสนา และลดความขัดแย้งบนความไม่รู้จักจริงหรืออคติในเรื่องเกี่ยวกับคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ได้

๓.๑.๒ นวรัตน์ แว่วพลอยงาม^๕ (Artist Project Director Nanglerng Community Developer) ออกตัวก่อนว่าขนาดตนเองมีเพื่อนเป็นพระภิกษุ ก็ไม่ค่อยได้ทราบที่มาของคำสอนดังกล่าว แต่จากการปฏิบัติงานในชุมชนจะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดในสังคมอันสืบเนื่องมาจากเรื่องเกี่ยวกับวัด ได้แก่ การปฏิบัติที่ขาดความระมัดระวัง การให้ความเป็นกันเองระหว่างภิกษุกับสตรีที่เข้าไปทำบุญ หรือเป็นชาวบ้านในละแวกใกล้วัด ณ จุดนี้เข้าใจว่า เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ระมัดระวัง หรือทางภิกษุเองขาดสติ อีกทั้งทางฝ่ายสตรีก็ไม่ได้ระวังตัวด้วย จึงน่าจะเป็นไปได้ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ เพราะเนื่องจากโดยธรรมชาติผู้ชายและผู้หญิงเป็นของคู่กัน ในมุมมอง และทัศนคตินั้นคิดว่าคนเราตบมือข้างเดียวไม่ดังแน่นอน ทั้งหมดเกี่ยวข้องกับทางสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่มาตลอดเป็นผู้ออกกฎ จึงยึดอยู่กับความคิดที่ว่าผู้หญิงกับผู้ชายไม่เท่ากัน ส่วนการจะนำมาประยุกต์ใช้จริงในบริบทสังคมปัจจุบันได้หรือไม่นั้นเห็นว่สังคมไทยในปัจจุบัน เป็นสังคมแห่งการไหลผ่านทางวัฒนธรรม เนื่องจากสังคมมีความอ่อนแอทำให้คนในสังคมง่ายต่อการถูกชักนำทางด้านความคิดเนื่องจากขาดการศึกษาให้เข้าใจถึงที่มาที่ไป ทำให้ใคร่แล้วแต่ที่มีความสามารถในการพูด หรือเขียนวาทกรรมบิดเบือนเพื่อผลประโยชน์ จึงทำได้ง่าย เพราะผู้คนพร้อมที่จะฟังและเชื่อตามโดยขาดสติปัญญาในการไตร่ตรองในเรื่องคำสอนดังกล่าว หากมุ่งสอนหรือเตือนสติสำหรับภิกษุที่ปฏิบัติธรรม ก็เห็นว่าเป็นการกันไว้ก่อนเกิดเหตุ แต่ถ้าคำนี้ถูกใช้เพื่อประโยชน์ใดประโยชน์หนึ่ง การทำประชาคมดี น่าจะเป็นแนวทางที่ทำให้สังคมรับรู้ข้อเท็จจริง ได้รับข้อมูลทั้งสองฝ่าย และสามารถทำให้ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

^๕สัมภาษณ์ คุณนวรัตน์ แว่วพลอยงาม, Artist Project Director Nanglerng Community Developer, โรงพยาบาลศิริราช, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๗.

๓.๑.๓ โกนิฐ ศรีทอง^๕ (หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยศาสตร์) ไม่เห็นด้วยกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นศัตรูของพรหมจรรย์” เพราะเมื่อพิจารณาและค้นคว้าจริงๆ จะพบว่าพระพุทธเจ้าตรัสว่า ทั้งสตรีและบุรุษก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของกันและกัน ขึ้นอยู่กับมุมมอง พระพุทธเจ้าไม่มีอคติต่อสตรีเพศ ดังจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงอนุญาตให้สตรีเข้าสู่ชุมชนสงฆ์และมีส่วนร่วมอย่างมากด้วย หลังจากตรัสรู้ได้ ๕ ปี หรือหลังจากบวชบุรุษ คือ ปัญจวัคคีย์ ๕ ปีเท่านั้นเอง เหตุผลของความล่าช้าน่าจะเป็นเพราะบริบทของสังคมในยุคนั้น แต่สิ่งนี้คือ การทดลองแบบก้าวหน้า (Radical Experiment) สำหรับมุมมอง และทัศนคตินั้นคิดว่าทุกอย่างเป็นเหตุเป็นผลหรือเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ของบุรุษ ในทางกลับกันบุรุษก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของสตรีเช่นกัน พระพุทธเจ้าทรงให้ความเสมอภาคแก่ทุกกลุ่ม เช่น ตรัสสอนว่า ภรรยาควรเชื่อฟังสามี แต่ภักดิ์ต่อดูแลเช่นกันว่า สามีควรให้ความเคารพภรรยา ส่วนการจะนำมาประยุกต์ใช้จริงในบริบทสังคมปัจจุบันได้หรือไม่นั้นเห็นว่าการวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาและบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน ควรต้องศึกษา วิเคราะห์ให้ถี่ถ้วน และรอบด้านก่อนที่จะมีการนำเสนอสู่สาธารณะ อะไรก็ตามที่มีความแตกต่างตามธรรมชาติย่อมเป็นอุปสรรค ขัดแย้งหรือขัดขวางซึ่งกันและกัน ประเด็นอยู่ที่ว่า เราจะบริหารอุปสรรคหรือความขัดแย้งให้มีดุลยภาพได้อย่างไร ทำนองเดียวกันทั้งสตรีและบุรุษก็เป็นอุปสรรคหรือมลทินของพรหมจรรย์ของกันและกัน ในแง่นี้ทั้งสตรีและบุรุษจำเป็นต้องมีสติและสัมปชัญญะในการดำรงสถานภาพของความเป็นพรหมจรรย์ของตนเองให้ได้ ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือตัวตนต้องได้รับการฝึกฝนอบรมอย่างดี ถัดมาคือสิ่งแวดล้อมที่ต้องสร้างให้ก่อหรือมีแนวโน้มที่เอื้อต่อการเป็นมลทินของพรหมจรรย์ด้วย

สรุปประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการสาขาสังคมวิทยา

(๑) มีความเห็นสอดคล้องกัน คือเห็นด้วยในคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” และในปัจจุบันยังมีเพศที่สามมาเพิ่มมลทินด้วย

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการสตรีทั้ง ๒ ท่าน ต่างเห็นด้วยกับคำสอนดังกล่าว เพราะสตรีเป็นเพศที่มีอิทธิพลตามสัญญาตญาณทางเพศ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุรุษที่มีเป้าหมายทางธรรมและเป็นการเกื้อกูลต่อวิถีปฏิบัติตนของนักบวชผู้เว้นขาดจากเมถุนธรรม เพื่อดำรงตนให้บริสุทธิ์ เพื่อปฏิบัติพรหมจรรย์ให้บรรลุนิพพานได้โดยปราศจากข้อครหาในทางนำความเสื่อมเสียมาสู่พระพุทธศาสนา และเพราะความเป็นกันเองในการปฏิบัติตนของภิกษุต่อสตรีในพิธีบุญต่างๆ ก็อาจทำให้แต่ละฝ่ายขาดสติได้ หากต่างฝ่ายต่างไม่สำรวมระวังตน โดยเฉพาะสตรี คำสอนที่ว่าก็มีโอกาสเป็นจริงได้ และต่างเห็นพ้องกันด้วยว่านอกจากสตรีที่เป็นมลทินต่อพรหมจรรย์ของภิกษุ แล้วในปัจจุบันยังมีเพศที่สามที่แต่งกายคล้ายสตรีด้วย ที่ภิกษุต้องคอยสำรวมระวัง มิเช่นนั้นก็จะเพิ่มมลทินได้ เพราะสังคมเองให้การยอมรับ และมีกรณี

^๕สัมภาษณ์โกนิฐ ศรีทอง, หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ. วังน้อย จ. อยุธยา, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

บัณฑิตที่ที่เคยเป็นชาวเกดขึ้นในทางเสียหายมาแล้ว คือการมีเพศสัมพันธ์กันในหมู่สงฆ์ หากผู้ปฏิบัติไม่มีวินัยหรือรอบปฏิบัติที่ดีพอ ก็จะมีสิ่งเหล่านี้มาเป็นมลทินต่อพรหมจรรย์แน่นอน ในขณะที่นักวิชาการบุรุษไม่เห็นด้วยกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นศัตรูของพรหมจรรย์” เพราะเมื่อพิจารณาและค้นคว้าโดยละเอียด จะพบว่าพระพุทธเจ้าตรัสว่า ทั้งสตรีและบุรุษต่างก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของกันและกัน พระพุทธองค์มีมือคติต่อสตรีเพศแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงอนุญาตให้สตรีเข้าสู่ชุมชนสงฆ์และมีส่วนร่วมอย่างมากด้วย หลังจากตรัสรู้ได้ ๕ ปี หรือหลังจากบวชบุรุษคือปัญจวัคคีย์ ๕ ปีเท่านั้นเอง

(๒) มีทัศนคติที่สอดคล้องกันว่า มิใช่แต่สตรีที่เป็นมลทินของพรหมจรรย์เท่านั้น บุรุษเองก็เป็นมลทินต่อพรหมจรรย์ของนักบวชสตรีเช่นกัน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการสตรี ๒ ท่าน มีความเห็นตรงกันว่าเนื่องจากบุรุษและสตรีเป็นของคู่กันตามธรรมชาติดังนั้นฝ่ายต่างต้องระงับตนร่วมกัน ถ้าวาสตรีและบุรุษมีสิทธิ เท่าเทียมกันบางคนอาจเห็นว่าเป็นคำสอนที่ไม่เป็นธรรมต่อสตรี และเป็นการไม่ให้เกียรติสตรี แต่เนื่องจากสตรีเองก็สามารถบำเพ็ญความดีจนถึงขั้นบรรลุนิพพานขั้นสูงสุดได้ ในกรณีนี้ บุรุษเองก็ย่อมเป็นมลทินต่อพรหมจรรย์ของนักบวชหญิงได้เช่นกันส่วนนักวิชาการบุรุษเห็นว่าเมื่อพิจารณาและค้นคว้าจริงๆ แล้ว จะพบว่าพระพุทธเจ้าตรัสว่าทั้งสตรีและบุรุษต่างก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของกันและกัน ขึ้นอยู่กับมุมมอง พระพุทธเจ้ามิได้ทรงมีอคติต่อสตรีเพศแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สตรีเข้ามาบิณฑบาตในชุมชนสงฆ์และมีส่วนร่วมอย่างมากด้วย

(๓) มีทัศนคติว่าในบริบทของสังคมไทยแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบันว่าบุรุษมีบทบาทเหนือกว่าสตรี ทำให้สตรีส่วนหนึ่งมองคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ว่าไม่เป็นธรรมต่อสตรี

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการสตรี ๑ ใน ๒ ท่าน มีมุมมองหรือทัศนคติที่ว่าในบริบทสังคมไทย มีความอ่อนไหวต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ระมัดระวัง หรือทางภิกษุเองขาดสติ อีกทั้งทางฝ่ายสตรีก็ไม่ได้ระวังตัวด้วย จึงน่าจะเป็นไปได้ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ เพราะเนื่องจากโดยธรรมชาติผู้ชายและผู้หญิงเป็นของคู่กัน ในมุมมองและทัศนคติของนักวิชาการสตรีท่านนี้คิดว่าคนเราตบมือข้างเดียวไม่ดังแน่นอน ทั้งหมดเกี่ยวข้องกับสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่มาตลอดชายเป็นผู้ออกกฎ จึงยึดอยู่กับความคิดที่ว่าผู้หญิงกับผู้ชายไม่เท่ากัน

(๔) เหตุแห่งความมีอคติในสังคมปัจจุบันที่มีต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” และแนวทางแก้ไข

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการสตรี ๑ ท่าน จาก ๒ ท่าน มองว่าสังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมไหลผ่านทางวัฒนธรรม เป็นสาเหตุแห่งความอ่อนแอ ทำให้คนในสังคมถูกชักนำไปในทางความคิดอย่างง่ายดาย เพราะขาดการศึกษาให้ถ่องแท้ถึงที่มาที่ไป ผู้คนพร้อมจะฟังและเชื่อตาม วาทกรรมที่บิดเบือนเพื่อผลประโยชน์ จึงทำให้ขาดการใช้สติปัญญาในการ

ไตร่ตรองในเรื่องคำสอนดังกล่าว ซึ่งอันที่จริงคำสอนนี้มีไว้ให้เป็นแนวทางและมุ่งสอนในการเตือนสติสำหรับภิกษุ มิใช่เพื่อประโยชน์ใดประโยชน์หนึ่ง ส่วนนักวิชาการบุรุษมีมุมมองต่อบริบทสังคมว่าในช่วงเวลาและบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน ควรต้องศึกษา วิเคราะห์ให้ถี่ถ้วนและรอบด้านก่อนที่จะมีการนำเสนอสู่สาธารณะ เนื่องจากว่าอะไรก็ตามที่มีความแตกต่างตามธรรมชาติย่อมเป็นอุปสรรค ขัดแย้ง หรือขัดขวางซึ่งกันและกัน ประเด็นอยู่ที่การบริหารอุปสรรคหรือความขัดแย้งนั้นๆ ให้มีดุลยภาพว่าจะทำได้อย่างไร ทำนองเดียวกันทั้งสตรีและบุรุษก็เป็นอุปสรรคหรือมลทินของพรหมจรรย์ของกันและกัน ในแง่นี้ ทั้งสองฝ่ายต้องมีสติสัมปชัญญะในการรักษาความเป็นพรหมจรรย์ของตนเองให้ได้ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการหมั่นฝึกฝนอบรมตน รองลงมาคือการจัดสิ่งแวดล้อม หรือเลือกอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดแนวโน้มอันเอื้อต่อการเป็นมลทินของพรหมจรรย์ด้วย

๓.๒ แนวคิดและวิธีการตีความตามหลักวิชาทางด้านมานุษยวิทยา

หากจะตีความคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ทางด้านมานุษยวิทยานั้น อาจมีการมองได้ว่าทำไมต้องโทษมนุษย์เพศสตรี ทำไมไม่โทษมนุษย์เพศบุรุษบ้าง การตีความตรงตามตัวอักษรนี้ต้องการจะอธิบายอะไร พุทธพจน์นี้เป็นการเหยียดสตรีหรือเปล่า หรือว่าพระพุทธเจ้ามิได้ทรงเหยียดสตรีเพศ เป็นเพียงการตรัสสอนสมณะนักบวชให้ห่างไกลจากสตรีซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรม ทรงมีพระดำรัสสอนวิธีคิด อุบาย อุปมา ให้เห็นโทษในกามคุณตามความเป็นจริงจนเบื่อหน่าย จนบรรพชิตคลายกำหนดจากกามคุณ ทำนองนี้มีปรากฏหลายแห่งในคัมภีร์พระไตรปิฎก หรือถ้าหลีกเลี่ยงในการมีปฏิสัมพันธ์กับสตรีไม่ได้ ควรปฏิบัติอย่างไร^๖ เป็นต้น

มุมมองของผู้วิจัยในแนวทางการตีความด้านมานุษยวิทยาต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” อาจมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag) หรือการส่งผ่านทางวัฒนธรรม หรือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะก่อให้เกิดภาวะการปรับตัวไม่ทันขึ้นเสมอ ทำให้เกิดความเฉื่อยหรือความล่าช้าทางวัฒนธรรมขึ้น เช่น วัฒนธรรมทางวัตถุทำให้สังคมเจริญแล้ว เช่น การมีรถยนต์ขับ แต่วัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ อันได้แก่ค่านิยม ประเพณี ยังไม่ปรับตัวกลมกลืนกับวัฒนธรรมทางวัตถุ เพราะกลัวการเปลี่ยนแปลง ไม่กล้าเปลี่ยนนิสัยหรือพฤติกรรม ขาดการศึกษา แม้จะมีรถยนต์ แต่การปฏิบัติตามกฎจราจรยังมีไม่เท่ากับปริมาณรถยนต์ที่เพิ่มขึ้น” เช่นเดียวกับความหมายที่แท้จริงในบริบทของคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของ

^๖ดูรายละเอียดใน “พุทธพจน์นี้เป็นการเหยียดสตรีหรือเปล่า ‘อิตถิ มลฺลํ พรหมจริยํ สสฺส’”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.pantip.com/topic/30920048>. [๑ กันยายน ๒๕๕๖].

^๗วิลเลียมฮ็อกเบอร์น, นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน, “แนวคิดและทฤษฎีทางมานุษยวิทยา”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.banjomyut.com/library_2/anthropolog/09.html. [๑ กันยายน ๒๕๕๖].

พรหมจรรย์” ของสมณะนักบวชหรือพระภิกษุ ถูกตีความไปในแง่ลบ และขาดการศึกษาอย่างถ่องแท้ การสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการทางด้านมานุษยวิทยาน่าจะมีคำตอบในมุมมองเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้วย

จากคำถามโดยรวมเดียวกันในเรื่องของความคิดเห็นเกี่ยวกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ว่าแต่ละท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยอย่างไรมีมุมมองและทัศนคติต่อคำสอนที่ว่านี้อย่างไร และในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันต่อคำสอนดังกล่าวจะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ คิดว่าอะไรคือปัญหา และมีแนวทางแก้ไขอย่างไร

นักวิชาการทางด้านมานุษยวิทยา ได้แสดงความเห็นไว้ดังนี้

๓.๒.๑ วรียา ชินวรรณโน^๑ (คณบดี คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล)เกริ่นว่า จากคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” นั้น คำว่า “มลทิน” เข้าใจว่าน่าจะเป็นความต่างพร้อย อันนี้ก็เป็นเรื่องที่พิจารณาได้ยากเหมือนกัน เพราะเท่าที่ทราบมาในสมัยพุทธกาลก็มีสตรีหลายๆ ท่านที่ปฏิบัติธรรมจนบรรลุโสดาบัน หรืออรหันต์ ส่วนสตรีบางท่านก็ได้บำเพ็ญประโยชน์เป็นคุณูปการแก่พุทธศาสนา แต่ในเรื่องของการเป็นมลทินนั้นอยากให้มองไปที่บริบทว่าเหตุใดพระพุทธเจ้าจึงตรัสเช่นนั้น และตรัสเพื่อวัตถุประสงค์อันใด มองว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เปิดโอกาสให้บุคคลเข้ามาปฏิบัติเพื่อบรรลุ มรรค ผล นิพพาน เมื่อมีผู้หญิงเข้ามาบวชในศาสนา พระพุทธเจ้าก็ประทานความเมตตา ตรัสกับสาวกทั้งหมดว่า “พึงมองสตรีที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับมารดาของท่านประดุจว่าเป็นมารดาของท่านเอง พึงมองสตรีที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับบุตรสาวของท่านประดุจว่าเป็นบุตรสาวของท่านเอง เป็นต้น” เพื่อเป็นการป้องกันปัญหา คิดว่าที่ทรงตรัสเช่นนั้นน่าจะเป็นการเตือนให้ผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์มีสติมากกว่าสำหรับมุมมองหรือทัศนคติต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” นั้น เธออธิบายว่า อย่างที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นแล้วว่า พระพุทธศาสนามักจะเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาบวชและปฏิบัติได้ ซึ่งเป็นการมองมนุษย์ในแง่ดี จากคำกล่าวที่ว่า ไม่ว่าใคร เพศใด ก็สามารถบรรลุธรรม และหลุดพ้นได้ด้วยกันทั้งสิ้น จึงมองว่าเป็นศาสนาที่ให้เสรีภาพกับเพศหญิงมากที่สุดแล้ว ที่นี้ก็ต้องมาดูว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์อย่างไร คิดว่าคำนี้คงตรัสสอนสาวกนักบวชเพศชาย ให้ระมัดระวังตน ให้มีสติในการพบ การพูดคุยกับสตรี ซึ่งโดยส่วนตัวมีความเห็นตรงว่าภิกษุเองก็ต้องมีวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ซึ่งมีถึง ๒๒๗ ข้อ และสำหรับผู้หญิงก็ต้องระมัดระวังตนเองในการมีปฏิสัมพันธ์กับพระ เป็นการเมตตาซึ่งกันและกัน ส่วนที่เกี่ยวกับการนำมาประยุกต์ให้ใช้ได้จริงในปัจจุบัน เธอกล่าวว่า ในปัจจุบันสำหรับคำนี้คิดว่าไม่ควรนำมาพูดกัน เพราะหากมีผู้ที่ไม่เข้าใจ และไม่ได้ศึกษาที่มาที่ไปของคำนี้ หรือนำคำสอนนี้ไปใช้ เพื่อเป็นประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็อาจจะเป็นการสร้างความเข้าใจผิดทำให้เกิดอคติระหว่างเพศได้ ตนใคร่จะให้สนใจในเรื่องของการปฏิบัติตนที่ถูกต้องของมนุษย์แต่

^๑สัมภาษณ์ รศ.ดร. วรียา ชินวรรณโน, คณบดี คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

ละเพศ แต่ละสถานะมากกว่า เช่น ภิกษุเป็นผู้ที่ปวารณาตนขอบวชโดยถือศีล ๒๒๗ ข้อ ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสม เพราะเนื่องจากว่าประชาชนคาดหวังในสิ่งที่ท่านตั้งใจปฏิบัติสูง หากรู้สึกตนว่าไม่สามารถปฏิบัติตามกฎของการเป็นภิกษุได้ ก็ลาสิกขาไปเสียถือว่าเป็นการรับผิดชอบต่อสังคม และเป็นการเคารพในศาสนา ส่วนสตรีที่มีกิจต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับภิกษุก็ต้องพึงระมัดระวังตนเอง ไม่ว่าจะเป็นคำพูด การวางตน การแต่งกาย ที่เหมาะสมถือเป็นการลดการยั่วยุทางเพศ เป็นการให้เกียรติตนเองและสถานที่อีกด้วย เพราะในปัจจุบันเป็นยุคเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นสากลภาคพื้นเอเชีย คือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) เพราะฉะนั้น การจะคิด พูด ทำ อะไรต้องระมัดระวัง เพราะประชาชนจะคอยเป็นหูเป็นตาตรวจสอบความถูกต้อง มีการเข้ามาตรวจสอบทางสังคมมากขึ้น โดยส่วนตัวมีความเห็นว่า ประเด็นมลทินไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับการวางตัวของแต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภิกษุ หรือสตรีว่าเข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนมากน้อยเพียงไร

๓.๒.๒ นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ^๙ (นักวิชาการสถาบันมานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน)เกริ่นว่า ในฐานะนักวิชาการที่ให้ความสนใจในเรื่องเพศวิถี มองว่าคำสอนหรือคำกล่าวใดๆ ที่พูดในเชิงเปรียบเทียบความสูงต่ำระหว่างเพศ ยกย่องเพศ และสร้างตราบาปให้กับเพศตรงกันข้ามเป็นการจัดระเบียบแบบเหตุผลนิยมแบบฝรั่ง ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ใน ค.ศ.๑๙๐๐ นี่เองเป็นเรื่องการจัดระเบียบให้ผู้ชายมีพื้นที่ทางสังคมกว้างกว่าผู้หญิงและพยายามที่จะทำให้ผู้หญิงมีสถานะเพียงความเป็นแม่ คลอดบุตร และดูแลผู้ชายเท่านั้น หากผู้หญิงไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่วางก็มักจะถูกสังคมมองว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี นี่คือสังคมที่ให้คุณค่าเพศชายนั่นเอง ส่วนคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” นั้นเห็นว่าเป็นการตีความเชิงวัฒนธรรมของผู้มีอำนาจทางศาสนาโดยนำความเชื่อดั้งเดิมของตนว่า เพศหญิงอ่อนแอกว่าเพศชาย ร่างกายผู้หญิงจึงผลิตสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม เพศหญิงจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของอุปสรรคต่อการประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และแม้กระทั่งศาสนา โดยเฉพาะเมื่อนักบวชเข้าไปมีความสัมพันธ์ทางเพศด้วย จนไม่สามารถที่จะอยู่ในเพศพรหมจรรย์ เห็นได้ว่าการตีความทางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นทำให้มีผลต่อความเชื่อและค่านิยม ทำให้เกิดอคติต่อเพศหญิงสำหรับมุมมองและทัศนคติในเรื่องของความเป็นมลทินต่อพรหมจรรย์ของนักบวชนั้น ถ้าพูดกันอย่างเป็นธรรมแล้ว ร่างกายหญิง – ชาย เราจะไปตัดสินมลทินจากอะไร แต่เราต้องเข้าใจในเบื้องต้นว่าอุดมคติในการบวชนั้น นักบวชถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีเพศ จึงมองว่าบุคคลใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเพศชาย เพศหญิง หรือเพศทางเลือก หากได้เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับนักบวชในการร่วมประเวณี หรือนักบวชมีความนึกคิดถึง พูดคุยในทางมาราคะต่อกันแล้ว ก็มีความเห็นว่าเพศดังกล่าว ทำให้เกิดมลทินต่อพรหมจรรย์ของนักบวชแล้ว ส่วนที่ถามว่าคำสอนดังกล่าวจะสามารถนำมาประยุกต์ให้ใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ นั้น มี

^๙สัมภาษณ์ ดร. นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, นักวิชาการสถาบันมานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

ความเห็นว่าเป็นเรื่องเพศเป็นเรื่องของการทำให้ตนเองรู้สึกพอใจ ขึ้นอยู่กับบทบาททางสังคมของตนเองในขณะนั้นว่าเป็นอย่างไร อย่างบทบาทนักบวชก็ต้องเข้าใจถึงสถานภาพของตนในขณะนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน หลีกเลี่ยงสิ่งเร้าที่เป็นจุดอ่อนของตนให้ได้ ในขณะที่บริบทของสังคมเปลี่ยน แต่ปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องเพศในศาสนา เป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากที่สุด เนื่องจากวัฒนธรรมความเชื่อ อันมีผลต่อความคิดได้ถูกส่งต่อมาจากอดีตสู่ยุคปัจจุบัน ดังนั้นการแก้ปัญหาเรื่องสตรีจึงเป็นการแก้ ที่ปลายเหตุ และยังเป็นเป็นนามธรรมอยู่มาก การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานะจึงน่าจะเป็นทางออกที่ดีสำหรับทั้งสองฝ่าย

๓.๒.๓ ตรงใจ หุตางกูร^{๑๐} (นักวิชาการสถาบันมานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน)

มองว่าคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” เป็นหลักการในการสอนทางศาสนาโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบไปมาล้อกันเอง คือเมื่อสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ของนักบวชชาย ในทางกลับกัน ชายก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของนักบวชหญิงเช่นกัน ถ้าได้ศึกษาในพระไตรปิฎกก็จะเห็นว่าต้องการสื่อสารในความหมายดังกล่าว เป็นการสอนให้นักบวชพึงระวังในสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการรักษาเพศพรหมจรรย์ ดังนั้น การนำเสนอข้อความใดๆ ควรบอกให้ครบ ถ้าบอกไม่ครบก็เสมือนได้รับข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งส่วนนั้นอาจจะถูกหรือผิดก็ได้ ส่วนมุมมอง และทัศนคติในคำสอนที่ยกมาเพียงส่วนเดียวนั้น เห็นว่าการเกิดมลทินนั้นจะต้องเกิดขึ้นทั้ง ๒ ฝ่าย ทำนองว่าปรบมือข้างเดียวไม่ดัง ในกรณีนักบวชผู้ยึดปฏิบัติพรหมจรรย์เป็นเป้าหมายในการบวช บางครั้งอาจจะต้องเชื่อในสัญชาตญาณดิบบ้าง เมื่อเห็นเพศตรงกันข้ามมีท่าทางหรือพฤติกรรมหรือจงใจให้เกิดสิ่งที่เป็นอันตรายหรือไม่ดีงาม นักบวชก็ต้องพยายามหลีกเลี่ยง โดยยึดหลักการที่ว่าไม่พบ ไม่พูด ไม่มอง แต่ถ้าเป็นเป้าหมายในการบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนการเจริญก้าวหน้าในยศ ในตำแหน่งทางพระ ความระมัดระวังตนก็จะน้อยลง เป็นการเปิดช่องให้แม้กระทั่งตนเป็นมลทินต่อตนเองได้

ในเรื่องการจะประยุกต์ให้ใช้ได้จริงในสังคมปัจจุบันนั้น เห็นว่า เมื่อสังคมไทยมีบริบทที่เปลี่ยนไปจากอดีต เมื่อปรากฏคำสอนนี้ การที่จะวิพากษ์ใดๆ ก็แล้วแต่ ควรจะคำนึงถึงเงื่อนไขระหว่างมนุษย์ในอดีตกับปัจจุบัน เงื่อนไขของเวลาที่เกิดในอดีตกับปัจจุบัน จึงจะทำให้การวิพากษ์เป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม การให้การศึกษาแก่เด็กมีความสำคัญมาก เพราะทำให้เกิดปัญหาในการไตร่ตรองข้อเท็จจริง ไม่ตกเป็นเหยื่อของการหยิบยกคำสอนในพระพุทธรศาสนามาเพื่อหวังความชอบธรรม หรือนำมารับใช้ความคิดที่สุดโต่งไปทางด้านใดด้านหนึ่ง การศึกษาช่วยหล่อคอดี เสริมสร้างปัญญา และคุณธรรม ทำให้รู้ว่าสิ่งใดพอดีทั้งตัวเองและผู้อื่น

^{๑๐}สัมภาษณ์ ดร. ตรงใจ หุตางกูร, นักวิชาการสถาบันมานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

สรุปประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการทางด้านมานุษยวิทยา

(๑) มีความเห็นในแง่มุมต่างๆ กันในคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์”

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการหญิงมีความเห็นว่า คำว่า “มลทิน” ในคำสอน “สตรีเป็นศัตรูของพรหมจรรย์” เป็นความต่างพริ้วซึ่งเป็นเรื่องที่พิจารณาได้ยาก เนื่องจากในสมัยพุทธกาลมีสตรีที่ปฏิบัติธรรมจนบรรลุโสดาบัน หรืออรหันต์ หลายท่าน และบางท่านก็ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์มากมายแก่พุทธศาสนา ในการตีความควรมองไปที่บริบทว่าเหตุที่พระพุทธเจ้าตรัสเช่นนั้นเพราะศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เปิดโอกาสให้บุคคลเข้ามาปฏิบัติเพื่อบรรลุ มรรค ผล นิพพาน เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สตรีเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ก็ทรงประทานความเมตตา ตรัสสอนสาวกทั้งหมดว่าให้มองสตรีที่มีอายุรุ่มราวคราวเดียวกับมารดาประดุจว่าเป็นมารดาของตนเอง และมองสตรีที่มีอายุรุ่มราวคราวเดียวกับบุตรสาวประดุจว่าเป็นบุตรสาวของตนเอง เป็นต้น”

ขณะที่นักวิชาการชายท่านแรกที่มีความสนใจในเรื่องเพศวิถีมองในเชิงลบว่าการยกคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นศัตรูของพรหมจรรย์” ขึ้นมากล่าวดูค่อนข้างจะเป็นการเปรียบเทียบความสูงต่ำระหว่างเพศ ยกย่องเพศ และสร้างตราบาปให้กับเพศตรงข้ามซึ่งเป็นการจัดระเบียบในเชิงเหตุผลนิยมแบบฝรั่งในยุคศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมาที่จัดระเบียบให้บุรุษมีพื้นที่ทางสังคมกว้างกว่าสตรี และพยายามทำให้สตรีมีสถานะเพียงความเป็นแม่ผู้มีหน้าที่ในการคลอดบุตร และดูแลบุรุษผู้เป็นสามีเท่านั้น หากสตรีไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่วางก็มักจะถูกสังคมมองว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี สังคมลักษณะนี้ จึงเป็นสังคมที่ให้คุณค่าของเพศชาย และเห็นว่าคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” นั้นเป็นการตีความเชิงวัฒนธรรมของผู้มีอำนาจทางศาสนาโดยนำความเชื่อดั้งเดิมของตนว่าเพศหญิงอ่อนแอกว่าเพศชาย ร่างกายผู้หญิงผลิตสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม เพศหญิงจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของอุปสรรคต่อการประสบความสำเร็จในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ และกระทั่งเรื่องศาสนาที่เมื่อนักบวชเข้าไปมีความสัมพันธ์ทางเพศด้วยแล้วก็เริ่มต้นเหตุให้นักบวชไม่สามารถที่จะอยู่ในเพศพรหมจรรย์ได้ และมีความเห็นค่อนข้างแรงกล้าว่าการตีความ ทางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นมีผลต่อความเชื่อและค่านิยมอันก่อให้เกิดอคติต่อสตรีเพศ และนักวิชาการชายท่านที่สอง มองว่าคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” เป็นหลักการในการสอนทางศาสนาที่ใช้วิธีการเปรียบเทียบไปมา คือเมื่อสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ของนักบวชชาย ในทางกลับกัน ชายก็ย่อมเป็นมลทินของพรหมจรรย์ของนักบวชหญิงเช่นกัน หากได้มีการศึกษาในคัมภีร์พระไตรปิฎกทางพระพุทธศาสนา ก็จะเห็นว่าต้องการสื่อสารในความหมายดังกล่าว เป็นการสอนให้นักบวชพึงระวังในสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการรักษาเพศพรหมจรรย์ ฉะนั้นจึงมีความเห็นว่าการที่จะนำเสนอข้อความใดๆ ควรทำให้ครบ เพราะถ้านำเสนอข้อความไม่ครบถ้วน ก็เสมือนการได้รับข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งส่วนนั้นอาจจะถูกหรือผิดก็ได้

จะเห็นได้ว่านักวิชาการสตรี ๑ ท่าน และบุรุษ ๒ ท่าน ต่างก็มีความเห็นเกี่ยวกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นศัตรูของพรหมจรรย์” กันไปในแง่มุมที่ต่างกัน

(๒) คำสอนนี้เป็นหลักความจริงซึ่งอยู่ในบริบทของการเตือนสตินักบวชบุรุษให้พึงระวังสตรีซึ่งจัดเป็นสิ่งที่เร้าภายนอก และพระพุทธศาสนามีได้มีอคติต่อสตรี แต่ให้เสรีภาพกับสตรีมากที่สุดแล้ว เพียงให้ระลึกถึงการวางตนที่เหมาะสมต่อนักบวช

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการสตรีมองว่าเป็นพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้เสรีภาพกับสตรีเพศมากที่สุดแล้ว การจะตีความต้องดูให้ละเอียดว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์อย่างไร เนื่องจากพระพุทธเจ้าเพียงตรัสสอนสาวกนักบวชเพศชายให้ระมัดระวังตนโดยการมีสติในการมีปฏิสัมพันธ์กับสตรีกับสตรี ซึ่งโดยส่วนตัวมีความเห็นตรงว่าภิกษุเองก็ต้องมีวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และสำหรับผู้หญิงก็ต้องระมัดระวังตนในการมีปฏิสัมพันธ์กับพระภิกษุซึ่งอยู่ในสถานะนักบวช เป็นการแสดงความเมตตาต่อกัน

(๓) อุดมคติในการบวช ถือว่านักบวชเป็นบุคคลที่ไม่มีเพศ ดังนั้นไม่ว่าเพศใดเมื่อเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ไปในทางกามราคะแล้ว ก็ถือว่าทำให้เกิดมลทินต่อพรหมจรรย์ของนักบวชแล้ว

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการบุรุษท่านแรกมีมุมมองและทัศนคติในเรื่องของความเป็นมลทินต่อพรหมของพรหมจรรย์ว่า หากพูดกันอย่างเป็นธรรมแล้ว เราไม่สามารถจะไปตัดสินมลทินจากความเป็นเพศหญิงหรือเพศชายได้ โดยเราต้องเข้าใจในเบื้องต้นว่าอุดมคติในการบวชนั้น นักบวชถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีเพศ จึงมองว่าบุคคลใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเพศชายเพศหญิง หรือเพศทางเลือก หากได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับนักบวชในการร่วมประเวณี หรือนักบวชมีความนึกคิดถึง พุดคุยในทางกามราคะต่อกันแล้ว ก็มีความเห็นว่าเพศดังกล่าว ทำให้เกิดมลทินต่อพรหมจรรย์ของนักบวชแล้ว

(๔) มลทินจะเกิดได้ต้องเกิดจากพฤติกรรมของทั้งสองฝ่าย

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการบุรุษท่านที่สองมีมุมมองและทัศนคติในเรื่องของความเป็นมลทินต่อพรหมของพรหมจรรย์ว่าการเกิดมลทินนั้นจะต้องเกิดขึ้นจากทั้ง ๒ ฝ่าย เข้าทำนองที่ว่า “ปรบมือข้างเดียวไม่ดัง” ในกรณีนักบวชผู้ยึดปฏิบัติพรหมจรรย์เป็นเป้าหมายในการบวช บางครั้งอาจจะต้องเชื่อในสัญญาตญาณดิบบ้าง เมื่อเห็นเพศตรงกันข้ามมีท่าทางหรือพฤติกรรมหรือ จงใจให้เกิดสิ่งที่เป็นอันตราย หรือไม่ดีงาม นักบวชก็ต้องหลีกเลี่ยง โดยยึดหลักการที่ว่าไม่พบ ไม่พูด ไม่มอง แต่ถ้าเป้าหมายในการบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน การเจริญก้าวหน้าในยศ ในตำแหน่งทางพระ ความระมัดระวังตนก็จะน้อยลง เป็นการเปิดช่องให้แม้กระทั่งตนเป็นมลทินต่อตนเองได้

(๕) การจะนำคำสอนนี้มาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ต้องฝึกฝนจิตมิให้ประมาท การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานะ และการศึกษาจะช่วยจรรโลงสังคมพุทธมิให้มีความอ่อนแอ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการทั้งสตรี ๑ ท่านและบุรุษ ๒ ท่าน รวม ๓ ท่าน มีความเห็นสอดคล้องกันว่าสาระสำคัญของการเกิดมลทินนั้นจะต้องเกิดขึ้นทั้ง ๒ ฝ่าย ท่านองว่าปรบมือข้างเดียวไม่ดัง และในการนำคำสอนนี้มาประยุกต์ในสังคมนั้น ความเป็นไปได้ตามความหมาย มิใช่ตามตัวอักษร จึงไม่ควรนำมาพูดและตีความกันไปตามตัวอักษร เพราะหากมีผู้ที่ไม่เข้าใจ และไม่ได้ศึกษาที่มาที่ไปของคำสอนนี้ หรือนำคำสอนนี้ไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็อาจจะเป็นการสร้างความเข้าใจผิด ทำให้เกิดอคติระหว่างเพศได้ สิ่งที่คนในสังคมควรให้ความสนใจคือเรื่องของ การปฏิบัติตนที่ถูกต้องของมนุษย์แต่ละเพศ แต่ละสถานะมากกว่า เช่น ภิกษุเป็นผู้ที่ปวารณาตนขอบวชโดยถือศีล ๒๒๗ ข้อ ก็ต้องเพียรพยายามในการปฏิบัติตนให้เหมาะสม เพราะเนื่องจากว่าประชาชนคาดหวังในสิ่งที่ท่านตั้งใจปฏิบัติสูง หากรู้สึกตนว่าไม่สามารถปฏิบัติตามกฎของการเป็นภิกษุได้ ก็ลาสิกขาไปเสียถือว่าเป็นการรับผิดชอบต่อสังคม และเป็นการเคารพในศาสนา ส่วนสตรีที่มีกิจต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับภิกษุในวัดก็ต้องพึงระมัดระวังตนเอง ไม่ว่าจะเป็นคำพูด การวางตน การแต่งกายที่เหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงการยั่วยู่ทางเพศ เป็นการให้เกียรติตนเองและสถานที่อีกด้วย เนื่องจากยุคปัจจุบันมีการเข้ามาตรวจสอบทางสังคมมากขึ้น ประเด็นของคำวามลทินไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบัน จึงขึ้นอยู่กับ การวางตัวของแต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภิกษุ หรือสตรีว่าเข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนมากน้อยเพียงไร ทุกฝ่ายควรทำความเข้าใจในเบื้องต้นว่าอุดมคติในการบวชนั้น นักบวชถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีเพศ ดังนั้นบุคคลใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเพศชาย เพศหญิง หรือเพศทางเลือก หากได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับนักบวชในการร่วมประเวณี หรือนักบวชมีความนึกคิดถึง พุดคุยในทางกามราคะต่อกันแล้ว ก็ทำให้เกิดมลทินต่อพรหมจรรย์ของนักบวชขึ้นแล้ว

นักวิชาการบุรุษท่านแรกและท่านที่ ๒ ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่าที่เกี่ยวกับเรื่องเพศในศาสนา เป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากที่สุด เนื่องจากวัฒนธรรมความเชื่อ อันมีผลต่อความคิดได้ถูกส่งต่อมาจากอดีตสู่ยุคปัจจุบัน ดังนั้นการแก้ปัญหारेื่องสตรีจึงเป็นการแก้ที่ปลายเหตุ และยังเป็นนามธรรมอยู่มาก การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานะจึงน่าจะเป็นทางออกที่ดีสำหรับทั้งสองฝ่าย อีกทั้งการจะประยุกต์ให้คำสอนนี้ใช้ได้จริงในสังคมปัจจุบันนั้นต้องทำให้การวิพากษ์เป็นไปอย่างถูกต้อง เหมาะสม เนื่องจากสังคมไทยมีบริบทที่เปลี่ยนไปจากอดีต เมื่อปรากฏคำสอนนี้ การที่จะวิพากษ์ใดๆ ก็แล้วแต่ ควรจะคำนึงถึงเงื่อนไขระหว่างมนุษย์ในอดีตกับปัจจุบันรวมถึงเงื่อนไขของเวลาที่เกิดในอดีตกับปัจจุบัน การให้การศึกษาแก่เด็กมีความสำคัญมาก เพราะทำให้เกิดปัญญาในการไตร่ตรองข้อเท็จจริง ไม่ตกเป็นเหยื่อของการหยิบยกคำสอนในพระพุทธศาสนา มาเพื่อหวังความชอบธรรม หรือนำมาปรับใช้ความคิดที่ สุดโต่งไปทางด้านใดด้านหนึ่ง การศึกษาช่วยลดอคติ เสริมสร้างปัญญา และคุณธรรม ทำให้รู้ว่าสิ่งใดพอดีทั้งตัวเอง และผู้อื่น ทั้งหมดนี้จะช่วยเสริมสร้างสังคมพุทธให้เข้มแข็งขึ้นได้

๓.๓ แนวคิดและวิธีการตีความตามหลักวิชาทางด้านจิตวิทยา

คำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินต่อพรหมจรรย์” จะเป็นจริงหรือไม่นั้น ทางด้านจิตวิทยาน่าจะมีความเกี่ยวข้องกับจิตของมนุษย์ในแง่ของการฝึกปฏิบัติพัฒนาจิตใจในปัจจุบันบุคคลที่จะไม่พ่ายแพ้ต่อสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอก อีกทั้งในสังคมปัจจุบันยังมีสิ่งเร้าผ่านทางเทคโนโลยี ความเจริญทางโลกออนไลน์ ที่มีทั้งภาพนิ่งและวิดีโอเกี่ยวกับกามราคะทางเพศที่ทั้งคฤหัสถ์ และนักบวชเองก็สามารถเข้าไปเยี่ยมชมได้ด้วยเหตุผลต่างๆ อาทิ เพื่อการศึกษาหาความรู้ เพื่อทดสอบอารมณ์ หรือเพื่อสนองตอบต่อจิตใต้สำนึก เป็นต้น ซึ่งการเข้าไปเกี่ยวข้องหรือตอบสนองต่อสิ่งเร้าไม่ว่าจะเป็นภายใน ภายนอก และเทคโนโลยีดังกล่าวอาจกลายเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่ขาดจริยธรรมจากจิตไร้สำนึกได้ ดังนั้นผู้ที่อยู่ในสถานภาพของการประพฤติปฏิบัติพรหมจรรย์ต้องมีการฝึกฝนบ่มเพาะจิตใจมิให้พ่ายแพ้ต่อสิ่งเร้าต่างๆ ได้ง่ายจากคำสอนดังกล่าวนี้ นักบวชควรต้องอยู่ห่างจากสตรีให้มากที่สุดและเลือกที่จะมีปฏิสัมพันธ์เท่าที่จำเป็น สตรีเองก็ต้องรู้จักกาลเทศะและวางตนอย่างเหมาะสมในการมีปฏิสัมพันธ์กับนักบวช ไม่ว่าจะเป็นฐานะอุบาสิกาย โยมอุปฐาก ลูกศิษย์ ครู อาจารย์ เป็นต้น หากทุกฝ่ายมีความตั้งใจและเจตนาดี จิตก็จะนำกายให้ครองตนอยู่ในครรลองที่ถูกต้อง ต่างฝ่ายก็จะไม่เป็นศัตรูของพรหมจรรย์ของกันและกัน ไม่ใช่เฉพาะสตรีที่เป็นศัตรูของพรหมจรรย์ของนักบวชชายหรือพระภิกษุ แต่รวมถึงบุรุษเองที่เป็นศัตรูของพรหมจรรย์ของนักบวชหญิงเช่นเดียวกันเพราะในทางพุทธจิตวิทยานั้นพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจถ้าคนมีใจดีก็จะพูดดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไปเหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น”^{๑๑} ความหมายทำนอง จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว เมื่อจิตตั้งไว้ดีแล้ว พฤติกรรมทางกายก็ย่อมดีด้วย

ดูเหมือนคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นศัตรูของพรหมจรรย์” ไม่น่าจะมีอะไรซ่อนเงื่อนมากนักในทางจิตวิทยา อย่างไรก็ตามภูมิรัฐภูมิธรรมของนักวิชาการทางด้านจิตวิทยาน่าจะมีความหลากหลายและให้ความกระจ่างในแง่มุมต่างๆ มากพอควร ดังที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการทางด้านจิตวิทยาจำนวน ๓ ท่าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จากคำถามโดยรวมเดียวกันในเรื่องของความคิดเห็นเกี่ยวกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ว่าแต่ละท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยอย่างไรมีมุมมองและทัศนคติต่อคำสอนที่ว่านี้อย่างไร และในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันต่อคำสอนดังกล่าวจะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ คิดว่าอะไรคือปัญหา และมีแนวทางแก้ไขอย่างไร

นักวิชาการทางด้านจิตวิทยาได้แสดงความเห็นไว้ดังนี้

๓.๓.๑ โสรัย โพธิ์แก้ว^{๑๒} (อาจารย์พิเศษ คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

^{๑๑} พ.ร.บ. (ไทย) ๒๕/๒/๒๔.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ร.ศ. ดร. โสรัยโพธิ์แก้ว, อาจารย์พิเศษ คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๖.

ในเรื่องของความเห็นว่าเห็นด้วยหรือไม่กับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” นั้น ตนเห็นด้วยเนื่องจากการประพัตพรหมจรรย์ คือการทำให้จิตใจบริสุทธิ์ในทางบาลีเราเรียกว่า อารมณ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง มีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดหรือไม่มีเลย สำหรับบุรุษแล้วสิ่งที่จะมาทำให้หวั่นไหวและมีอิทธิพลที่สุด คือ สตรีเพศ มีประโยคกล่าวไว้ว่าเสียงใดจะไพเราะเท่ากับเสียงของสตรีเป็นไม่มี และในทางตรงกันข้ามสำหรับสตรีนั้น เสียงใดจะไพเราะเท่ากับเสียงของบุรุษเป็นไม่มี ซึ่งสำหรับบุรุษแล้วมันก่อให้เกิดความหวั่นไหว ราคะ ความหม่นหมอง ลุ่มหลงได้มาก ยกเว้นก็แต่ผู้ที่ได้รับการฝึกจิตได้อย่างยิ่งยวด จึงจะไม่หวั่นไหวไปซึ่งถือได้ว่าเพศตรงกันข้าม หรือแม้ในปัจจุบันเพศเดียวกันก็มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติพรหมจรรย์เหมือนกัน ประโยคคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ จึงเป็นเรื่องจริง จำเป็นต้องมีการครองสติ และฝึกจิตมาอย่างดีส่วนในเรื่องมุมมองหรือทัศนคติต่อคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ นั้น เข้าใจว่าเป็นข้อเท็จจริง ว่าสิ่งที่เป็นข้อกวนใจหรือสิ่งที่ทำให้เกิดความหวั่นไหว ได้แก่ เพศตรงกันข้ามของผู้ต้องการปฏิบัติพรหมจรรย์ ถือว่าเป็นข้อเท็จจริง หรือที่เราเรียกกันว่า สัจจะ

สำหรับในเรื่องบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ จะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่คิดว่าอะไรคือปัญหาและมีแนวทางในการแก้ไขปัญหายังไรนั้น ตนเห็นว่าถ้าต้องการให้ใช้ได้จริง ก็ต้องฝึก เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นจริงไม่จำกัดกาล เป็นอกาลิก แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้ที่มุ่งปฏิบัติพรหมจรรย์จำเป็นต้องมีการกำหนดและฝึกจิตให้มีความสะอาดปราศจากกิเลสที่จะมารบกวนจิตใจของตนประโยชน์ใช้ได้ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ผู้ที่ต้องการฝึกจำเป็นต้องระมัดระวังการมีปฏิสัมพันธ์ การเห็นภาพ สัมผัส การพูดคุย การระลึกรู้ถึง อันจะนำไปให้เกิดความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ดังนั้นประโยชน์ไม่ได้มุ่งให้เกิดอคติใดๆ หรือความรู้สึกไม่ดีระหว่างเพศ เพียงแต่ต้องการเตือนให้ผู้ที่ต้องการปฏิบัติพรหมจรรย์ ระมัดระวังกามกิเลส อันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพศตรงกันข้าม โดยมีได้มีสติเป็นเครื่องระวัง แนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ในวิถีของศาสนา ให้ผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์หลีกเลี่ยงจากสตรี การหัดสังเกตราคะของตน การฝึกควบคุมตนสามารถมองเห็นโลภะ ราคะของตน ซึ่งก็เป็นเรื่องค่อนข้างยาก แต่ก็ไม่ได้มุ่งหมายเฉพาะหรือเป็นอคติต่อเพศตรงกันข้าม หากผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์เป็นบุรุษ ฝ่ายสตรีที่มีกิจธุระจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับภิกษุ ก็ต้องเรียนรู้เรื่องกฎ กติกา มารยาทของการพบปะ การพูดจา การแต่งกาย ต้องไม่แสดงแนวโน้มการไม่เคารพต่อผู้ปฏิบัติ สถานที่ หรือแสดงออกไปในทางชั่วสาว เป็นการป้องกันการครหาและป้องกันตน อันเป็นการแสดงความเมตตาต่อผู้ปฏิบัติและตนเอง กล่าวคือมีสัมมาทิฐิที่ถูกต้องสรุปว่าผู้ที่ฝึกตนควรจะเป็นผู้ระมัดระวังตนให้รอดปลอดภัยจาก กามราคะ ฝ่ายผู้ที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวก็ต้องรักษากฎ กติกา มารยาท และไม่ประมาทในการมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อทำให้เกิดความเมตตาต่อกัน รักษาตนคือการรักษาผู้อื่น ขอให้ศึกษาตนเองให้ลึกซึ้ง ศึกษาธรรมชาติให้ลึกซึ้ง ก็จะทำให้คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ได้เป็นอคติต่อฝ่ายใดเลย

๓.๓.๒ เกียรติศักดิ์จั่งเจริญจิตต์กุล^{๑๓} (หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ในเรื่องของความเห็นที่เห็นด้วยหรือไม่กับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” นั้น ต้องมองไปที่การปฏิบัติพรหมจรรย์ จริงๆ แล้วถ้าเรามองในมุมมองของจิตวิทยาเมื่อมีสิ่งเร้า สิ่งเร้า ก็คือ สิ่งเร้าภายนอกที่เข้ามาเร้าให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกไป ถ้ามองเชิงการกระทำของมนุษย์ก็คือ พฤติกรรมเกิดได้ ๒ ด้าน ด้านหนึ่งเชื่อว่ามีปัจจัยอะไรบางอย่างอยู่อาจจะจะเป็นทั้งภายในและภายนอก มาทำให้แสดงออก อีกด้าน คือ เกิดจากตัวผู้เองเป็นผู้ที่จะแสดงออกมาด้วยตนเอง อาจเทียบเคียงกับความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างหนึ่งก็ได้ว่า มนุษย์สามารถฝึกควบคุมและบ่มเพาะพฤติกรรม หรือบ่มเพาะนิสัยสันดานของตนเอง แต่ถ้าไม่ได้ฝึก หรือกำลังฝึกอยู่ แล้วเรามองว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์จริงหรือไม่ ถ้ามองจากความเห็นของตนเองว่า ถ้าสตรีผู้นั้นมาเป็นสิ่งเร้า แล้วทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์นั้น ก็แน่นอนว่าสตรีผู้นั้นทำให้เกิดมลทินแก่ผู้ปฏิบัติได้ ถ้าเรามองในแง่ว่าเขาเป็นสิ่งเร้าภายนอก และสิ่งเร้าภายนอกนั้นนำมาเทียบกับปัจจัยภายในของผู้ปฏิบัติ ถ้าเรามองตามมุมมองของทฤษฎีของฟรอยด์ แบบจิตวิเคราะห์ หากสตรีมาเป็นสิ่งเร้าภายนอกและทำให้เกิดความพึงพอใจจากพฤติกรรมภายในของผู้ปฏิบัติ ทฤษฎีฟรอยด์ เชื่อว่ามนุษย์มีพัฒนาการมาจากสัตว์ และดำเนินชีวิตโดยสัญชาตญาณ ดังนั้นถ้ามนุษย์ใช้สัญชาตญาณในการดำรงชีวิตก็ไม่ใช่เรื่องแปลก ก็ไม่ใช่เรื่องผิด ยกตัวอย่างเช่น เวลาโกรธ ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ หรือในคนที่มีความต้องการทางเพศมากๆ และไม่สามารถหามาตอบสนองหรือไม่รู้วิธีการควบคุมและแสดงออกอย่างเหมาะสม ก็อาจเกิดการฉุดคร่า ช่มชู้กันได้เช่นกันพระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายว่า ถ้าคนยังไม่ได้ถูกบ่มเพาะมาดีแล้วหรือที่ทรงตรัสในภาษาบาลีว่า สุภกฺกฏิปนฺโน คือ ยังไม่ได้เป็นถึงระดับนี้ ดังนั้นไม่ว่าใครก็แล้วแต่ จะเป็นเพศตรงกันข้ามหรือเพศเดียวกัน ก็ถือว่าเป็นมลทินของผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ได้ทั้งสิ้น และเนื่องจากเรายังไม่สามารถควบคุมตนเองได้ขนาดนั้นสัญชาตญาณดิบ จึงแสดงออกมาได้ ถ้าถามว่าแสดงออกมาได้อย่างไร ตรงนี้เป็นความเชื่อของจิตอย่างหนึ่ง คือ มันจะมีแนวคิดหนึ่งว่าถ้าบุคคลได้รับการจัดการกระทำ (การทำกลุ่มแบบมาราธอนมีกิจกรรมทางความคิดตลอด ซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นเหนื่อยล้า มนุษย์จะแสดงสัญชาตญาณที่หลุดออกมาเผยความเป็นตัวตนมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดของมนุษย์นิยม แต่ก็คงมีแนวคิดของเรื่องสัญชาตญาณของฟรอยด์เป็นฐานเดิม) ดังนั้นจากทฤษฎีดังกล่าว ถ้าบุรุษที่ต้องการปฏิบัติธรรม โดยมีโอกาสอยู่กับสตรีตลอดเวลา มีสิ่งเร้าเกิดขึ้นตลอดเวลา ถ้าผู้ปฏิบัติไม่สามารถจะข่มใจตนเองได้ แน่แน่นอนว่า สตรีผู้นั้นก็จะเป็นมลทินของพรหมจรรย์ของผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์แน่นอน ส่วนในเรื่องมุมมอง และทัศนคติต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” เห็นด้วย ที่เห็นด้วยเพราะในอดีต พระนางมหาปชาบดีโคตมี ได้กราบทูลขอพระพุทธเจ้าบวชถึง ๓ ครั้ง และในที่สุดก็ได้รับอนุญาตให้บวชในพระพุทธศาสนาเป็นภิกษุณี

^{๑๓}สัมภาษณ์เกียรติศักดิ์จั่งเจริญจิตต์กุล, หัวหน้าภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๑๐ เมษายน ๒๕๕๗.

และมอบครุธรรมมาเพื่อให้ภิกษุณีถือปฏิบัติ หนึ่งในข้อปฏิบัติคือไม่ว่าภิกษุณีบวชมาก็พรรษาก็ต้องทำความเคารพภิกษุ ถึงแม้ภิกษุณีนั้นบวชได้เพียงวันเดียว ถ้าเฟมินิส(feminist)^{๑๔} มาอ่านจะรู้สึกว่าเป็นการดูถูกผู้หญิง เป็นการแบ่งชนชั้น แต่ในความเป็นจริง เนื่องจากในเวลานั้นผู้บวชส่วนใหญ่เป็นเพศชาย และถ้าผู้บวชยังไม่ได้รับการบ่มเพาะฝึกจิตมาอย่างดี ก็อาจจะปฏิบัติกับสตรีตามสัญชาตญาณเดิมได้ ก็ถือว่าสตรีเป็นมลทินต่อพรหมจรรย์จริง

ท้ายสุดในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ที่ว่าจะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่คิดว่าอะไรคือปัญหาและมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างนั้น ขอตอบในประเด็นที่ว่านำมาประยุกต์ใช้ได้ไหม ถ้าตันตีความคำสอนตามตัวอักษร แน่แน่นอนว่าไม่ได้ แต่ถ้ามองตามคำสอน ตนจะบอกว่ามันนำมาสอนได้ เพราะคำพูดนี้มีไว้สอนสำหรับ ผู้ที่ต้องการปฏิบัติธรรม ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย เป็นการบอกให้ระวังตัวไว้ว่าอะไร คือมลทินของการปฏิบัติพรหมจรรย์ เพื่อให้รู้ว่าอะไรบางอย่างที่สามารถจะกระตุ้นอารมณ์ทางเพศของคุณโดยใคร เพราะฉะนั้นเมื่อรู้แล้วว่าการเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อาจจะเป็นบุคคล สื่อ เทคโนโลยีในปัจจุบัน ที่จะเข้ามาเป็นสิ่งเร้า ผู้ปฏิบัติจะรู้ได้ด้วยตนเองว่าสิ่งเร้าใดมีอิทธิพลกระตุ้นเร้าให้การปฏิบัติพรหมจรรย์ของตนเป็นมลทิน และเมื่อรู้แล้วว่าสิ่งเร้าใดตรงกับจริตของตนก็อย่าประมาทคิดว่าสามารถควบคุมได้ เพราะเมื่อมีสิ่งเร้าจากภายนอก ทำให้เกิดกามราคะ ซึ่งอาจเป็นเพศตรงกันข้าม หรือเพศเดียวกัน ผู้ปฏิบัติอาจขาดสติไม่ทันระวังตนได้ โดยเฉพาะพระภิกษุ หรือภิกษุณีที่มุ่งปฏิบัติพรหมจรรย์

๓.๓.๓ สมศรี จิตติพงศ์พิศาล^{๑๕} (นักจิตวิทยาคลินิกชำนาญการพิเศษ รักษาการ หัวหน้ากลุ่มงานจิตวิทยา โรงพยาบาลศรีธัญญา) เห็นด้วยกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ถ้ามองในแง่ของหลักธรรม อันหมายถึง ภิกษุหรือภิกษุณี เห็นว่าส่วนที่ตัดได้ยากที่สุด คือ กามราคะ ซึ่งในทั้งสองเพศถือว่ามีแรงดึงดูดซึ่งกันและกัน ตามสัญชาตญาณทางเพศ สำหรับในเรื่องของมุมมอง และทัศนคตินั้น เนื่องจากการศึกษาทางพุทธศาสนาเป็นเรื่องลึกซึ้งจึงขอยกตัวอย่างในเรื่องของจิตและความรู้สึกที่เป็นไปตามสัญชาตญาณทางเพศ แม้กระทั่งในพระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ไม่มีโอกาสพบปะหรือข้องแวะกับสตรีแต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหลักธรรมชาติของบุรุษเพศ ความต้องการทางธรรมชาติซึ่งผู้ปฏิบัติต้องใช้ความพยายาม และกำลังใจเป็นอย่างมาก นั้นแสดงให้เห็นว่าบางครั้งไม่จำเป็นต้องมีบุคคลที่ ๒ ความต้องการก็เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ขึ้นอยู่กับวัยเจริญพันธุ์ ประสบการณ์ และการฝึกฝนทางจิต ว่าจะรู้ทันธรรมชาติของกิเลสราคะ แล้วกำหนดรู้หรือปล่อยไปตามสัญชาตญาณ ดังนั้นในเรื่องของ

^{๑๔} หมายถึง ผู้ที่สนับสนุนสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับสตรีเมื่อเทียบกับบุรุษ โดยอาจมีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ประสบผลสำเร็จ – Macmillan English Dictionary for Advance Learners, 2nd Edition, Macmillan Education : China, 2007 : noun.(C) someone who supports equal rights and opportunities for women, p. 546.

^{๑๕} สัมภาษณ์ คุณสมศรี จิตติพงศ์พิศาล, นักจิตวิทยาคลินิกชำนาญการพิเศษ รักษาการ หัวหน้ากลุ่มงานจิตวิทยา โรงพยาบาลศรีธัญญา, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

คำสอนนี้ เข้าใจว่าเป็นคำสอนที่ปรากฏเพื่อสอนนักบวช คือ ฝึกหัดให้ระมัดระวังพรหมจรรย์ เพื่อบรรลุเป้าหมาย คือ นิพพาน โดยทรงชี้ให้เห็นถึงสิ่งเร้าภายนอก อันได้แก่ สตรี ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการปฏิบัติตนของพระภิกษุ ได้ทรงกำหนดพระวินัย และ กรอบการปฏิบัติให้ผู้ที่มีมุ่งประพฤติปฏิบัติพรหมจรรย์ แต่ในมุมมองของจิตแล้ว นอกจากสิ่งเร้าภายนอก แล้วสิ่งเร้าภายใน อันได้แก่ สัญชาตญาณทางเพศ ก็เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติต้องกำหนดรู้ด้วยตนเอง และคำถามในส่วนที่เกี่ยวกับการนำมาใช้ได้จริงหรือไม่ในปัจจุบันนั้น ตนมีความเห็นว่าในสังคมปัจจุบันมองว่าสังคมพุทธมีความอ่อนแอ ในเรื่องหลักการของชาวพุทธ เราต้องไม่ลืมว่า พระคือผู้ชายที่เข้ามาบวชเท่านั้นเอง อาจจะไ้เรียนแต่ยังไม่ได้ฝึกปฏิบัติ อาจจะไปบวชด้วยเหตุผลต่างๆ ไม่มีครูอาจารย์คอยดูแลสั่งสอน ท่านก็ไม่ได้ระมัดระวังอะไร แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับธรรมของทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ผู้หญิงที่เข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับพระภิกษุก็จะระวังในท่าที คำพูดการแต่งกาย เรามองว่ามันเป็นความละเอียดอ่อนทางจิต ภาษากายถือว่าสำคัญมาก ใครเข้าใจพระธรรมและสนใจศาสนา ก็จะมีท่าทีอย่างหนึ่ง นี่พูดตามหลักการว่ามนุษย์มีการเรียนรู้ คนธรรมดาสามัญ วัยรุ่นอาจ ไม่ทันได้คิดถึงสิ่งเหล่านี้สำหรับผู้ปฏิบัติเอง หากทนต์ไม่ได้ในกามราคะ ก็เห็นว่าการลาสิกขาเป็นเรื่องเหมาะสม เพราะเป็นการแสดงออกของความรับผิดชอบทางสังคม แต่ถ้าเป้าหมายของผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ คือ บรรลุนิพพาน ก็เชื่อว่าท่านคงจะมีแนวทางของการลด ละ กิเลสได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อดูจากคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ นั้นมองว่าเป็นเรื่องของทัศนคติ ความอ่อนแอทางการศึกษาของการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และความคาดหวังในตัวผู้บวชของคนในสังคม มองว่าวิธีการแก้ไขปัญหาคือ การศึกษาหาความรู้ในเรื่องพุทธศาสนา ให้ถูกต้อง การช่วยเหลือโดยการเป็นกัลยาณมิตรบอกกล่าวตักเตือนด้วยความเมตตา ร่วมกันรณรงค์สื่อต่างๆ ให้เห็นถึงความสำคัญของการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และจัดระบบการช่วยเหลือและแนะนำสำหรับผู้ที่จะเข้ามาบวชหรือ ปฏิบัติธรรม

สรุปประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการทางด้านจิตวิทยา

(๑) มีความเห็นสอดคล้องกัน คือเห็นด้วยในคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์”

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการบุรุษทั้ง ๒ ท่าน และสตรี ๑ ท่าน ต่างเห็นด้วยกับคำสอนดังกล่าว เนื่องจากในแง่หลักธรรมนั้น ส่วนที่ตัดได้ยากที่สุดคือเรื่องของ “กามราคะ” อันมีแรงดึงดูดกันและกันตามสัญชาตญาณทางเพศทั้งชายและหญิง และเพราะเป็นเรื่องของอารมณ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง อารมณ์เหล่านี้เกิดจากปัจจัยหรือสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอกรวมถึงอุปนิสัยของตัวบุคคลผู้นั้นเองที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกไป ดังนั้นบุคคลจึงจำเป็นต้องฝึกควบคุมบ่มเพาะพฤติกรรมในทางดีของตนอยู่เสมอ มิฉะนั้นสตรีก็สามารถเป็นสิ่งเร้าตามคำสอนดังกล่าวและทำให้เกิดความพอใจภายในได้ตามทฤษฎีของฟรอยด์ที่ว่ามนุษย์มีพัฒนาการมาจากสัตว์และดำเนินชีวิตตามสัญชาตญาณ คำสอนของพระพุทธเจ้าจึงถือเป็นการเตือนสติ ป้องกันนักบวชทั้งชายและหญิงมิให้ประมาทต่อ “กามราคะ” ให้ระวังตนในการปฏิบัติธรรมโดยระลึกว่าอะไรเป็นมลทินของการปฏิบัติธรรม โดยคำสอนที่เน้นคำว่าสตรีเนื่องจากในครั้งพุทธกาล

นักบวชส่วนใหญ่เป็นบุรุษ อย่างไรก็ตามพระพุทธรเจ้าได้ตรัสไว้ว่าไม่ว่าใครก็แล้วแต่ จะเป็นบุรุษหรือสตรีก็ถือว่าเป็นมลทินของผู้ประพฤติพรหมจรรย์ได้ทั้งนั้น จะครองพรหมจรรย์ได้ดีขึ้นกับการช่มใจ บ่มเพาะจิตใจของตนเองให้พ้นจากอำนาจของสิ่งเร้าได้ โดยเฉพาะสำหรับบุรุษ สิ่งที่จะทำให้หวั่นไหวและมีอิทธิพลมากที่สุดอันก่อให้เกิดราคะก็คือ“สตรี” แม้ปัจจุบันในเพศเดียวกันที่มีความเบี่ยงเบนไปก็มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติพรหมจรรย์ด้วย จึงเห็นสอดคล้องกันว่าคำสอนดังกล่าวมุ่งสอนให้รู้จักการครองสติและฝึกจิต

(๒) มีมุมมองหรือทัศนคติที่สอดคล้องกันที่ว่าคำสอนนี้เป็นหลักความจริง ซึ่งอยู่ในบริบทของการเตือนสตินักบวชบุรุษให้พึงระวังสตรีซึ่งจัดเป็นสิ่งเร้าภายนอก

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการสตรี ๑ ท่าน และบุรุษทั้ง ๒ ท่าน มีมุมมองหรือทัศนคติที่สอดคล้องไปในทางเดียวกัน โดยต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า คำสอนที่ว่า“สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” นี้เป็นหลักความจริง ถือเป็นการเตือนสติของนักบวชที่เป็นบุรุษให้พึงระวังสตรี เพราะในความเป็นจริงในสมัยพุทธกาลนั้น นักบวชส่วนใหญ่เป็นบุรุษ และในบริบทคำสอนนี้มลทินจะทำให้เกิดความมัวหมองและคำครหา ดังนั้นในปฏิสัมพันธ์ของสตรีต่อภิกษุ และภิกษุต่อสตรีต้องอยู่บนพื้นฐานของความเมตตาในการติดต่อกันทุกช่องทางการสื่อสาร เพื่อมิให้เป็นมลทินในจิตของภิกษุ ผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์

(๓) การจะนำคำสอนนี้มาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ต้องฝึกฝนจิตมิให้ประมาท และการศึกษาจะช่วยจรรโลงสังคมพุทธมิให้มีความอ่อนแอ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการทั้งสตรี และบุรุษ รวม ๓ ท่าน มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการนำคำสอนนี้มาประยุกต์ในสังคมนั้น ความเป็นไปได้ตามความหมายมิใช่ตามตัวอักษร คือให้มีการฝึกฝนอบรมจิตใจในหมู่ผู้ที่ต้องการปฏิบัติพรหมจรรย์ทั้งบุรุษและสตรีให้รู้จักระมัดระวังตนไว้ว่าอะไรเป็นมลทินของการปฏิบัติธรรม บุรุษควรหลีกเลี่ยงจากสตรีและหัดสังเกตราคะของตน ในขณะเดียวกันสตรีก็ต้องเรียนรู้กฎ กติกา มารยาท ในการแต่งกายในการพบปะ พุดจา และการให้ความเคารพต่อผู้ปฏิบัติบุรุษ (ภิกษุ) เพื่อป้องกันการครหา และป้องกันตนเอง ซึ่งเป็นการแสดงความเมตตาต่อผู้ปฏิบัติและต่อตนเอง คือ การมีสัมมาทิฐิที่ถูกต้อง

นักวิชาการสตรีเห็นว่า สตรีที่เข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภิกษุ จะสามารถระวังในท่าที คำพูด การแต่งกาย ซึ่งเป็นภาษากาย อันถูกมองว่าเป็นความละเอียดย่อนทางจิต ถือเป็นการรับผิดชอบทางสังคม ที่สำคัญเป้าหมายของผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์เองจำเป็นต้องมีแนวทางในการลด ละกิเลสได้ และนักวิชาการสตรีมองอย่างลึกซึ้งลงไปอีกว่า ปัญหาที่เกิดจากคำสอนนี้ น่าจะเป็นความอ่อนแอทางการศึกษาของการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง รวมถึงความคาดหวังในตัวผู้บวชของคนในสังคมด้วย วิธีแก้ปัญหาคือ การที่คนในสังคมชวนช่วยในการศึกษาหาความรู้ในเรื่องพุทธศาสนาให้ถูกต้อง ให้ความสำคัญของการเป็น

พุทธศาสนิกชนที่ดี และสังคมต้องมีการจัดระบบการช่วยเหลือ แนะนำผู้ที่เข้ามาบวช ปฏิบัติธรรม หรือปฏิบัติพรหมจรรย์ด้วย

๓.๔ แนวคิดและการตีความตามหลักวิชาทางด้านพุทธศาสตร์

พระพุทธพจน์ที่ว่า “สตรีเป็นมลทินหรือเป็นศัตรูของพรหมจรรย์ เป็นเหตุที่มาแห่งทุกข์” นั้น ทำให้เกิดการตั้งคำถามจากท่าทีและมุมมองในลักษณะดังกล่าว รวมไปถึงการตั้งข้อสังเกตของนักวิชาการทางศาสนา และผู้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนาทั่วไป ก่อให้เกิดการตั้งคำถามที่ว่า จริงหรือที่พระพุทธศาสนามองว่าสตรีเป็นมลทินหรือเป็นศัตรูของพรหมจรรย์ หรือว่ามีนัยยะอะไรที่ลึกซึ้งมากกว่านี้ ปัญหาคือพระพุทธพจน์ดังกล่าวนี้ค่อนข้างจะเป็นแง่ลบในเชิงลบต่อสตรี แต่เมื่อวิเคราะห์จาก บริบทข้อที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสในลักษณะนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการตรัสตอบเทวดาที่พยายามจะทูลถามพระพุทธองค์ ถึงกระนั้นการสื่อในบริบทข้อนี้เป็นการสื่อแบบสองทาง เพราะถ้าพระพุทธเจ้าตรัสแก่สตรี พระองค์ก็มุ่งเน้นโทษภัยที่จะเกิดขึ้นในกรณีที่สตรีมีท่าทีที่ไม่ถูกต้องต่อบุรุษเช่นกัน ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึง “มลทิน” นั้นมันหมายความว่าความต่างปร้อยซึ่งเกิดขึ้นเมื่อพระภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้องกับสตรีและมีได้มีท่าทีที่จะรู้เท่าทันต่ออารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กับสตรีเมื่อมองในลักษณะนี้พระพุทธเจ้ามิได้มีท่าทีในแง่ลบต่อสตรีแต่ประการใด ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อกล่าวในเชิงโลกียะ พระพุทธองค์ก็ทรงสอนหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตคู่ เช่น ทรงสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตครอบครัว สอนถึงบทบาทหน้าที่ที่สามีภรรยาพึงปฏิบัติต่อกัน ซึ่งการนำเสนอธรรมะในลักษณะนี้พระพุทธเจ้าก็มิได้มองว่าสตรีเป็นมลทินหรือเป็นความต่างปร้อยของพรหมจรรย์แต่อย่างใด^{๑๖} ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดและวิธีการตีความตามหลักวิชาพุทธศาสตร์นี้มีความน่าสนใจ เพราะธรรมชาติได้แบ่งแยกมนุษย์ไว้เป็นสองเพศแตกต่างกันโดยลักษณะทางกายภาพ พร้อมกันนั้นยังได้มอบสัญญาตญาณแห่งความรู้สึกว่าเป็นชาย เป็นหญิงไว้ให้ด้วย ปัจจุบันปรากฏมีเพศที่สามเพิ่มเข้ามาอีกยิ่งต้องเพิ่มความระมัดระวังขึ้นไปอีก เพราะไม่ทราบว่าเป็นชายจริง หญิงแท้หรือไม่คำสอนดังกล่าวจึงน่าจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อวิธีปฏิบัติตนของนักบวช ผู้เว้นขาดจาก “เมถุนธรรม” จึงจำเป็นต้องตระหนัก เพื่อครองตัวครองตนให้อยู่ในเพศสมณะได้ด้วยความรู้ที่ปราศจากข้อครหานินทาในทางเสื่อมเสีย

เมื่อวิเคราะห์ถึงนัยของคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินหรือศัตรูของพรหมจรรย์” จากคำว่าพรหมจรรย์ อันหมายถึง ความประพฤติที่ประเสริฐ สำหรับพระภิกษุก็คือ “เมถุนวิธี” ทำไมพระพุทธเจ้าจึงทรงมีจุดประสงค์ให้พระภิกษุงดสิ่งนี้ และเหตุใดจึงทรงมองว่าสตรีเป็นที่มาของ สิ่งทีก่อให้เกิดมลทินต่อพรหมจรรย์ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สตรีเป็นที่มาของเมถุนธรรม ฉะนั้นต้องทำความเข้าใจก่อนว่า “เมถุน” หมายถึงอะไร ในอรรถกถาปฐมปาราชิก ให้คำจำกัดความไว้ว่า “เมถุน” หมายถึง การเห็นกัฏฐิ การจับกัฏฐิ การลูบคลำกัฏฐิ การถูกต้องกัฏฐิ การเปียดสี

^{๑๖} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “สตรีเป็นศัตรูของพรหมจรรย์จริงหรือ”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net>. [๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๖].

กิติ ซึ่งเป็นบริวารของกรรมนั้นจัดเป็นกรรมชั่วหยาบ...กรรมชั่วหยาบนั้น ชื่อว่า “เมถุนธรรม” หรือ “น้ำอันบุคคลย่อมถือเอา เพื่อความสะอาดในที่สุดแห่งกรรมนั้น เหตุนั้น กรรมนั้นชื่อว่า มีน้ำเป็นที่สุด กรรมมีน้ำเป็นที่สุดนั้นแล ชื่อว่า “โอทกัณติกะ” กรรมมีน้ำเป็นที่สุดชื่อว่า “เมถุนธรรม” ธรรมนั้นเป็นกรรมลับ เพราะความเป็นกรรมที่ต้องทำในที่ลับ คือในโอกาสอันปิดบัง กรรมนั้นชื่อว่า “เมถุนธรรม” กรรมนั้น ชื่ออันบุคคลเป็นคู่ๆ ฟังถึงร่วมกัน ชื่อว่า “เมถุนธรรม” การที่ต้องงดเว้นตามคัมภีร์อรรถกถาว่าไว้นั้นเพราะเมถุนเป็นสิ่งที่ไม่ประเสริฐ เป็นความทรมาน เสว พระอรรถกถา mong ว่าเมถุนธรรม ได้ชื่อว่าเป็น “อสังกรรม” เป็นของบุคคลผู้กำหนดแล้ว ผู้กำหนดจัดแล้ว ผู้อันราคะชุ่มใจแล้ว คือ ผู้อันราคะกลุ้มรุมแล้ว เหตุนั้นจึงเรียกว่า “เมถุนธรรม” เมื่อสรุปจากประเด็นนี้จะพบว่าสาเหตุที่แท้จริงของการที่จะต้องงดเว้นจากเมถุน เพราะเมถุนเป็นที่มาของกิเลส เมถุนจัดได้ว่าเป็นกามตัณหา โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเพศตรงข้าม การเข้าไปเกี่ยวข้องในเชิงเมถุนธรรมนั้น เป็นที่มาของราคะ โทสะ และโมหะ สิ่งเหล่านี้เป็นตัวยึดเหนี่ยวจิตใจมิให้มีโอกาสพัฒนาตนเองไปสู่ความดีสูงสุดในพระพุทธศาสนาได้ จึงเป็นเหตุผลที่ว่าควรงดเว้น^{๑๗}

ผู้วิจัยใคร่จะรวบรวมแง่มุมปลีกย่อยๆ อื่นๆ จากประเด็นคำสัมภาษณ์โดยรวม เดียวกันในเรื่องของความคิดเห็นเกี่ยวกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ว่าแต่ละท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยอย่างไรมีมุมมองและทัศนคติต่อคำสอนที่ว่านี้อย่างไร และในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันต่อคำสอนดังกล่าวจะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ คิดว่าอะไร คือปัญหา และมีแนวทางแก้ไขอย่างไร

นักวิชาการทางด้านพุทธศาสตร์ได้แสดงความเห็นไว้ดังนี้

๓.๔.๑ สมภาร พรหมทา^{๑๘} (ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

มีความเห็นเกี่ยวกับประโยคนี้ที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” เห็นได้ว่าชัดเจนคือหมายถึง ผู้หญิงถ้าอยู่ใกล้พระจะทำให้พรหมจรรย์ คือชีวิตของพระที่ท่านเป็นผู้ชาย ได้รับผลกระทบในทางไม่ดีได้ นับว่าเป็นคำสอนที่ค่อนข้างชัด สำหรับมุมมองหรือทัศนคติต่อคำสอนที่ว่า สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ อันนี้ก็น่าจะชัดเจน จริงๆ แล้วข้อความมันต่อกัน แต่เวลาที่เรายกมาเรามักจะยกมาเฉพาะตอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” แต่อันที่จริงแล้วใกล้ๆ กันก็มีคำว่า “บุรุษก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของภิกษุณีเช่นกัน” ซึ่งถ้าพูดครบตนเองค่อนข้างจะเห็นด้วย เพราะตามธรรมชาติหรือทางเพศนั้น ธรรมชาติสร้างผู้ชายและผู้หญิงมาคู่กัน ในทางเพศหรือทางกามารมณ์ และถึงแม้ว่าจะไปบวชเป็นภิกษุหรือภิกษุณีใส่จีวร

^{๑๗} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “สตรีเป็นศัตรูของพรหมจรรย์จริงหรือ”, [ออนไลน์], [http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?id. \[๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘\].](http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?id. [๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘].)

^{๑๘} สัมภาษณ์ ศ. ดร. สมภาร พรหมทา, ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.

แต่ข้างในก็ยังเป็นมนุษย์เหมือนเดิม ความเป็นมนุษย์ก็ทำให้เวลาพระภิกษุอยู่ใกล้ผู้หญิง โอกาสที่ผู้หญิงจะทำให้ชีวิตพระท่านสั่นคลอน ก็เป็นไปได้ค่อนข้างสูง หรือถ้าผู้หญิงไปบวชเป็นภิกษุณี และได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดผู้ชายอย่างนี้ผู้ชาย ก็จะเป็นมลทินของการปฏิบัติพรหมจรรย์ของภิกษุณีได้ อันนี้ค่อนข้างเห็นด้วยมันเป็นข้อเท็จจริงไม่ว่าจะเป็นชาย หรือ หญิง ต่างก็เป็นมลทินของกันและกัน เนื่องจากเป็นของคู่กัน ถึงแม้ว่าจะเปลี่ยนเพศฐานะมาเป็นภิกษุ หรือภิกษุณีแล้วก็ตาม ความเป็นเพศสถานะก็ยังดำรงอยู่คือเป็นเพศหญิงและ เพศชายเหมือนเดิม

ท้ายที่สุดในเรื่อง บริบทของสังคมไทยปัจจุบันต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ว่าจะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่อะไรคือปัญหาและมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไรนั้นตนขอยกกรณีท่านมิตซูโอะประกอบ ท่านก็เป็นคนพูดเอง ท่านเองว่าก่อนที่จะท่านจะสึก ท่านก็ตัดสินใจ เนื่องจากการที่ท่านมีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดโยมผู้หญิง คนนี้ทำให้รบกวนใจท่าน ซึ่งอันนี้ก็เป็นตัวอย่างใช้โดยตรง แต่ตนอยากให้เห็นว่าประโยคนี้นี้ต้องมีการตีความนิดหน่อยว่าพระพุทธเจ้าท่านตรัสสำหรับคนที่ต้องการเป็นนักบวช ไม่ได้ตรัสสำหรับที่จะบอกว่าผู้หญิงไม่ดีสำหรับผู้ชาย หรือผู้ชายไม่ดีสำหรับผู้หญิง แต่มันไม่ดีสำหรับผู้ที่ต้องการรักษาพรหมจรรย์ในเพศนักบวช ซึ่งพรหมจรรย์ในที่นี้หมายถึง การครองชีวิตเป็นนักบวช มนุษย์เมื่อต้องอยู่ในสังคม พระจะต้องมีการพบปะกับผู้หญิงท่านก็มีหลักว่า เหมือนกับที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนทที่ว่า ผู้หญิงถ้าไม่ใกล้ชิดเลยก็จะเป็นการดี แต่ถ้าต้องพบก็ไม่พูดด้วย ถ้าต้องพูดก็ต้องพูดแบบมีสติใช้ไหม เช่นกันเวลาตรัสกับภิกษุณีท่านก็ว่าหากจำเป็นต้องพูดด้วยเรื่อง การงาน เมื่อเสร็จแล้วก็ให้แยกย้ายกันไป ซึ่งแม้จะมีวินัยกำหนดไว้ แต่ตนคิดว่าตัวนี้มันลึกกว่าวินัย คำว่าสตรีนี้มันลึกกว่าวินัย คือสตรีในที่นี้อาจจะไม่ได้หมายถึงสตรีในรูปที่เป็นคนอย่างเดียว แต่อาจหมายรวมถึงหลังการมีปฏิสัมพันธ์แล้วอาจหลงเหลืออยู่ในรูปแบบของการนึกหรือคิดอีกด้วย ถ้าหากผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ไม่สามารถระงับ และปฏิบัติตนให้อยู่ในวินัยได้ การลาลึกขาบท ถือเป็นความรับผิดชอบต่อตัวเองและศาสนา ถือว่าเป็นศีลธรรมอีกระดับหนึ่ง ในสังคมปัจจุบัน ข้อความที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ตนคิดว่าถ้าเราอธิบายดีๆ ถึงวัตถุประสงค์ของคำพูด คนที่เขาไม่ได้มีอคติทางเพศก็จะเข้าใจและรับได้ หลักของตนเองสำหรับเรื่องนี้ก็คือ การแก้ปัญหาให้มันนุ่มนวลและลึกจะช่วยลดการขัดแย้งได้ ต้องซึ้งน้ำหนัจากมุมมองของหลายๆ ฝ่าย พยายามทำให้เห็นว่าศาสนาพุทธถือว่า ชายหญิงถูกสร้างขึ้นมาจากธรรมชาติให้เป็นของคู่ ถ้าหากต้องการที่จะบรรลุนิพพาน ก็ควรระมัดระวังในสิ่งที่จะเป็นผลร้ายต่อการปฏิบัติพรหมจรรย์ เพื่อที่จะสามารถบรรลุเป้าหมายได้

๓.๔.๒ บรรจบ บรรณรุจิ^{๓๔}(ภาควิชาภาษาตะวันออก อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ตนเองเห็นว่าคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” พระพุทธเจ้าทรงแสดงออกให้เห็นถึงว่า “เพศ” เป็นข้าศึกของพรหมจรรย์ เข้าใจว่าเป็นการสะท้อนให้นักบวช

^{๓๔}สัมภาษณ์ รท. ผศ. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ, อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๔ ธันวาคม ๒๕๕๖.

ชายเห็นว่าอะไรเป็นศัตรูของการปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่นิพพาน แต่ถ้าเราจะนำข้อความนี้มาสรุปคิดก็ยังไม่ถูกสักทีเดียว เพราะอาจจะถูกมองว่าเป็นลัทธิชายนิยมรังเกียจสตรี ควรให้ความสนใจในข้อความที่กล่าวไว้ในอังคุตตรนิกาย ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า พระองค์ไม่เห็นว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะใดที่จะครอบงำใจผู้ชายได้เท่ากับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะของสตรี ในทางตรงกันข้าม ก็ทรงตรัสว่า ไม่เห็นว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะใดจะครอบงำใจผู้หญิงได้เท่ากับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะของบุรุษ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นกรณีตรัสคำสอนเพื่อเตือนบุรุษ นักบวชที่จะมุ่งปฏิบัติพรหมจรรย์ เพื่อบรรลุนิพพาน ซึ่งตนเองคิดว่าถ้าตรัสกับสตรีก็จะตรัสเตือนในลักษณะเดียวกัน ยิ่งถ้าได้ศึกษาเกี่ยวกับภิกษุณีแล้วจะเห็นข้อความนี้ปรากฏอยู่กรณีบุรุษเป็นมลทินของพรหมจรรย์ เช่นกัน สรุปว่าตนเห็นด้วยกับประเด็นนี้สำหรับนักบวชที่มุ่งพรหมจรรย์ส่วนในเรื่องมุมมองหรือทัศนคติต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ตนก็มีมุมมองว่าเป็นหลักความจริง ถือว่าเป็นการเตือนสติ ความจริงมลทินของพรหมจรรย์มีอยู่มาก ไม่ใช่เฉพาะเรื่องของสตรี เช่น เรื่องเงินทองก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ได้เช่นกัน แต่ในบริบทส่วนนี้ที่พระพุทธเจ้าตรัสก็เห็นด้วยว่าเป็นมลทิน เนื่องจาก ลักษณะของสตรี เมื่อมีการใกล้ชิดกันสม่าเสมอทำให้ผู้ปฏิบัติไขว่ไขว่ได้ และเป็นมลทินตรงความใกล้ชิดทำให้ถูกกล่าวถึงหรือสังคมครหาได้ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์อาจหมายถึงรวมถึง ความคิด ซึ่งอาจก่อให้เกิดมลทินได้ หากมีการแสดงออก จะสังเกตได้หากจิตใจมีความโน้มเอียงไปทางเพศหรือไม่ หากมีปรากฏ ก็ถือว่าเกิดมลทินแล้ว ในกรณีที่ภิกษุได้ติดต่อกับสตรีไม่ว่าจะเป็นการพบปะโดยตรง หรือเป็นการติดต่อผ่านเครื่องมือหรือระบบเทคโนโลยีต่างๆ เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น หากเป็นการคุยเรื่องธุระ หรือการสนทนาธรรม บนพื้นฐานของความเมตตา มิใช่เกิดจากราคะ ถือว่ายังไม่เกิดเหตุแห่งมลทินในจิตของผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ แต่เมื่อใดก็ตามหากมีการผัสสะและเกิดความมัวหมอง หรือคิดคำนึงไปในทางเพศ จึงถือว่าเป็นมลทินได้เกิดขึ้นแล้ว เพราะว่ากิเลส คือ ความเศร้าหมอง การพึงพอใจในระหว่างเพศทำให้เกิดความหม่นหมองอยู่แล้ว ความหม่นหมอง มันเกิดจากใจ แล้วในที่สุดก็แสดงออกทางพฤติกรรม และเมื่อผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์แสดงออกใน ความต้องการทางเพศ ก็ถือว่าผิดหลักเพราะมันเสียหายและมัวหมองแล้ว

ส่วนคำถามที่เกี่ยวกับบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ที่ว่าจะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ตนเห็นว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ เพราะในเรื่องของการปฏิบัติพรหมจรรย์ ถือในเรื่องเพศเป็นหลักสำคัญ ต้องไม่มีเรื่องเพศสัมพันธ์ ภิกษุที่ไปมีปฏิสัมพันธ์กับสตรี แล้วทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดที่อาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์จริง ต้องระวังเพราะจะทำให้เกิดมลทินและไม่สามารถปฏิบัติพรหมจรรย์ได้บรรลุตตามเป้าหมาย เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปรับคำสอนดังกล่าว เพราะใช้ได้อยู่แล้วและเป็นจริงสำหรับเพศสตรีก็จำเป็นต้องเข้าใจว่าเพศพรหมจรรย์หมายถึงอะไร เพื่อให้เกิดการวางตัวและกำหนดกรอบในการมีปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสม เพราะหากเกิดปัญหาขึ้นสตรีอาจถูกตำหนิ เนื่องจากสังคมมักมองว่าในทางพฤติกรรมพระเป็นฝ่ายตั้งรับ สตรีเป็นฝ่ายรุกเนื่องจากผู้หญิงเป็นฝ่ายไปวัด เมื่อเป็นฝ่ายรุก ก็ต้องมองว่าผู้หญิงเป็นฝ่ายสำเร็จใน

การรัก และพระเป็นฝ่ายเปลี่ยนพล้ำในการตั้งรับ แต่ในความเป็นจริงแล้วเราคงห้ามไม่ให้ผู้หญิงไปวัดไม่ได้ ดังนั้นผู้หญิงควรปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามที่กล่าวแล้ว ส่วนพระก็ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดความคุ้นเคยซึ่งจะนำมาซึ่งความพอใจ กลายเป็นความรัก และนำไปสู่พฤติกรรมที่ผิดเนื่องจากสติที่คอยกำกับนั้นอ่อน ไม่ทันราคา ซึ่งเป็นสัญญาตญาณระหว่างเพศ จึงจำเป็นต้องรักษากฎเกณฑ์ในการยึดถือพรหมจรรย์ เราต้องปฏิบัติตามวินัยที่พระพุทธเจ้ากำหนดในเรื่องของการปิดกั้น เรื่องของอินทรียสังวร โดยสรุปก็คือต้องมีสติ

๓.๔.๓ ภิกษุณี ธัมมฉันทา^{๒๐} (วัดทรงธรรมกัลยาณี จ.นครปฐม) เห็นด้วยต่อคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ เพราะถ้าเราได้ศึกษาพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า คำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ซึ่งถัดจากข้อความนี้ก็มี คำสอนที่ว่าบุรุษเป็นมลทินของพรหมจรรย์ของภิกษุณีเช่นกัน ซึ่งคำว่ามลทินนั้นเป็นคำที่ปรากฏอยู่ในศาสนาฮินดู อันหมายถึงผู้หญิง เพราะผู้หญิงมีประจำเดือน จึงห้ามเข้าร่วมพิธีทางศาสนาส่วนมุมมองหรือทัศนคติต่อคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ นี้ มีความเห็นว่าการที่ภิกษุจะปฏิบัติพรหมจรรย์ ผู้หญิงถือว่าเป็นภัยทางเพศอย่างมาก ต้องระวัง ซึ่งในเรื่องของความต้องการทางเพศนั้น แม้พระภิกษุหรือภิกษุณีที่เข้ามาบวชแล้ว เราก็ยังถือในเรื่องเพศว่าเป็นเพศหญิง เพศชาย ดังนั้นยังมีความต้องการทางเพศอยู่ ฆราวาสบางคนที่เป็นอุบาสิกาก็มีความระมัดระวังในการมีปฏิสัมพันธ์กับภิกษุ อย่าคิดว่าเห็นเป็นพระแล้วจะไม่มีความคิดทางชั่วสาว หรือความรู้สึกทางกามราคะเหลืออยู่ และในเวลาหนึ่งสิ่งที่จะต้องระมัดระวังให้มากคือ การมีความรักระหว่างเพศด้วย บางครั้งเดินมาจับมือกัน เห็นแล้วมีคำถาม เพศเดียวกันเขาไม่จับมือกัน เราเป็นพระไม่ว่าจะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณีไม่ควรสร้างบริบทให้นำไปสู่การเปิดประตูในเรื่องของความต้องการทางเพศ หรือความมักคุ้นก็ตาม มองว่าพระต้องควบคุมตนให้อยู่ในพระวินัย ต้องระลึกอยู่ตลอดเวลา การมีปฏิสัมพันธ์กับเพศตรงกันข้ามต้องมีสติ เพื่อเป็นการป้องกันการเข้าใจผิดของอีกฝ่ายหนึ่ง พระจึงต้องสำรวมมากๆ เราต่างฝ่ายต่างต้องระมัดระวัง เพราะการมีปฏิสัมพันธ์ล้วนแล้วแต่นำมาซึ่งมลทินทั้งสิ้น ควรมีระยะห่าง พระต้องมีพื้นที่เพื่อเคารพพระธรรมวินัย ฆราวาสต้องมีพื้นที่ในการปฏิบัติตนเป็นอุบาสก อุบาสิกที่ดี สำหรับสตรีนั้นตนมองเรื่องความมีกาลเทศะ การแต่งกายที่เหมาะสมไม่ออกไปทางยั่ววน และไม่ให้ความเคารพในสถานที่คือวัด ถ้าตนเห็นก็จะตักเตือน เพราะบางครั้งพระภิกษุท่านไม่สะดวกในการชี้แนะญาติโยมผู้หญิง เพราะอาจจะเกิดการเข้าใจเจตนาอันผิดพลาดได้

ส่วนในเรื่องที่เกี่ยวกับบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ต่อคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ว่าจะสามารถนำมาประยุกต์เพื่อใช้ได้จริงในปัจจุบันหรือไม่ และอะไรคือปัญหาในแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างนั้น ตนมองว่าในสังคมปัจจุบันเราจำเป็นต้องมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน เพื่อจรรโลงความถูกต้องและคงอยู่ของพระพุทธศาสนา แบบบ้าน วัด โรงเรียน หรือที่เรียกกันว่า บวร อย่างนี้ศาสนาจึงอยู่ได้อย่างสง่างาม ความเอื้อเฟื้อและเมตตาซึ่งกันและ

^{๒๐} สัมภาษณ์ ภิกษุณีธัมมฉันทา, วัดทรงธรรมกัลยาณี จ.นครปฐม, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

กันนั้นเราจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง เราต้องทราบว่าพระท่านมีวินัยอย่างไร ขณะเดียวกัน พระก็ต้องเมตตาโยม โดยระมัดระวังตนในการให้ความสนิทสนม ไม่ให้เกินขอบเขตของพระธรรมวินัย เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดในกันและกัน หากมีความจำเป็นต้องทำงานร่วมกัน ระหว่างภิกษุและอุบาสิกา ต้องคัดสรรพระที่มีการปฏิบัติมาพอสมควร เนื่องจากท่านจะมีภูมิคุ้มกัน เพราะหากเลือกพระที่ยังไม่เคยมีการฝึกปฏิบัติ ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้ท่านถลาลาถลั้ง ทำให้เกิดมลทินในการปฏิบัติพรหมจรรย์ได้ ซึ่งมองว่าเป็นอันตราย เราจึงควรให้การศึกษابอกกล่าวดังนี้คือ ๑. ให้การศึกษาว่าพระเป็นผู้ชาย พระไม่ใช่พระอรหันต์ ๒. ให้การศึกษาพระว่าให้มองผู้หญิงว่าเป็นญาติ เป็นพี่น้อง เป็นมารดาและ๓. ผู้ปกครองวัดต้องกำหนดกฎระเบียบอย่างชัดเจนในเรื่องการเป็นส่วนตัว

สรุปประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการทางด้านพุทธศาสตร์

(๑) มีความเห็นสอดคล้องกัน คือ เห็นด้วยกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” และเห็นพ้องกันด้วยว่าบุรุษเองก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ของภิกษุณีด้วยตามที่พระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้เช่นกัน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการบุรุษทั้ง ๒ ท่าน และภิกษุณี เห็นด้วยกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” เพราะเป็นคำสอนที่บอกไว้อย่างชัดเจนว่า สตรีถ้าอยู่ใกล้ภิกษุจะทำให้กระทบกระเทือนต่อพรหมจรรย์ของภิกษุได้ ขณะเดียวกัน ต่างมีความเห็นพ้องกันด้วยว่าหากพิจารณาให้ถี่ถ้วน พระพุทธเจ้ามีเพียงตรัสว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์ของภิกษุ แต่ตรัสด้วยเช่นกันว่ารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ของบุรุษเองก็สามารถจะครอบงำใจของสตรีได้พอๆ กันกับที่ของสตรีสามารถครอบงำใจของบุรุษ

(๒) มีมุมมองหรือทัศนคติที่สอดคล้องกันที่ว่าคำสอนนี้เป็นข้อเท็จจริงและหลักความจริง ถือเป็นการเตือนสตินักบวชบุรุษว่าสตรีเป็นภัยในการปฏิบัติพรหมจรรย์เป็นอย่างยิ่ง

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการบุรุษทั้ง ๒ ท่าน และภิกษุณี มีมุมมองหรือทัศนคติตรงกันที่ว่าคำสอน “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” นั้นเป็นข้อเท็จจริงจากหลักของความจริงที่ว่า ทั้ง ๒ ฝ่ายคือบุรุษและสตรีต่างก็เป็นมลทินของกันและกัน คำสอนนี้จึงถือเป็นการเตือนสตินักบวชบุรุษว่าสตรีเป็นภัยในการปฏิบัติพรหมจรรย์จริง ภิกษุณีผู้ให้สัมภาษณ์เน้นว่าผู้หญิงเป็นภัยต่อภิกษุที่จะปฏิบัติพรหมจรรย์อย่างมาก ผู้หญิงในฐานะอุบาสิกาต้องรู้จักการวางตนต่อภิกษุ และทั้งภิกษุและภิกษุณีไม่ควรสร้างบริบทอันจะนำไปสู่การเปิดประตูในเรื่องของความต้องการทางเพศ หรือความหมกมุ่น ภิกษุมีส่วนที่ต้องควบคุมตนให้อยู่ในพระวินัยเป็นอย่างมาก ต้องมีสติในการมีปฏิสัมพันธ์กับสตรีให้มากๆ ทั้งสองฝ่ายต้องระวังตน ต้องมีระยะห่าง ฝ่ายอุบาสิกาต้องรู้จักกาลเทศะ ระวังในเรื่องการแต่งกายให้เหมาะสม ให้ความเคารพต่อสถานที่ปฏิบัติธรรมคือวัด

(๓) การที่จะนำคำสอนนี้มาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ต้องฝึกฝนจิตและหลักเลียงสตรียีกทั้งคนในสังคมต้องมีความเอื้อเพื่อซึ่งกันและกันปราศจากอคติทางเพศ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักวิชาการบุรุษทั้ง ๒ ท่าน มีความเห็นสอดคล้องกันว่าคำสอนนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมไทยปัจจุบันได้ โดยผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์จำเป็นต้องฝึกฝนอบรมจิตใจให้มีความระมัดระวังในเรื่องกามกิเลสอันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม เพราะในการปฏิบัติพรหมจรรย์ถือเรื่อง “เพศ” เป็นสำคัญ สตรีเพศควรมีความเข้าใจในความหมายของ “เพศพรหมจรรย์” เพื่อจะได้วางตนให้เหมาะสม และต้องรู้กฎ กติกา มารยาท การพบปะ การสนทนา การแต่งกาย เคารพผู้ปฏิบัติ ป้องกันการครหา และป้องกันตนเองอันเป็นการแสดงความเมตตาต่อผู้ปฏิบัติ ฝึกฝนเองก็ต้องระมัดระวังตน มีสติคอยกำกับอยู่เสมอ ต้องระวังว่าสตรีเป็นอุปสรรคหรือไม่ดีโดยเฉพาะกับตนที่ต้องการจะประพฤติพรหมจรรย์ ถ้าไม่สามารถจะรักษาไว้ได้ ก็ควรลาสิกขาบท เรื่องนี้ถือเป็นศีลธรรมระดับหนึ่ง คำสอนดังกล่าวนี้ถ้าพิจารณาอย่างปราศจากอคติทางเพศ ก็สามารถรับได้ เพราะศาสนาพุทธถือว่าบุรุษและสตรีถูกสร้างขึ้นมาจากธรรมชาติให้เป็นของคู่กัน

ส่วนภิกษุณีผู้ให้สัมภาษณ์มองว่า สังคมปัจจุบันจำเป็นต้องมีความเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยกันจรรโลงความถูกต้อง และความคงอยู่ของพระพุทธศาสนาแบบ “บวร” คือ บ้าน วัด และโรงเรียน หากมีความจำเป็นที่พระ และอุบาสิกจะต้องทำงานร่วมกัน ก็ควรต้องมีการคัดสรรพระรูปที่มีการปฏิบัติฝึกฝนอบรมจิตใจตนเองมากพอควร มีภูมิคุ้มกันมากพอแล้ว

ตารางที่ ๓.๑ แสดงการจำแนกประเด็นปัญหาจากมุมมองหรือทัศนคติเกี่ยวกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” จากการสัมภาษณ์แนวคิดและวิธีการตีความทางด้านต่างๆ

กลุ่มที่สัมภาษณ์ ด้านต่างๆ	ประเด็นปัญหา
ด้านสังคมวิทยา	๑. เพศที่ ๓ ที่แต่งกายคล้ายสตรีสร้างปัญหามากขึ้นในสังคมปัจจุบัน จึงมิใช่เฉพาะสตรีที่เป็นมลทินของพรหมจรรย์ แต่ยังรวมถึงบุรุษที่มีความเบี่ยงเบนทางเพศด้วย ๒. บุรุษก็เป็นมลทินของพรหมจรรย์ในสตรีเช่นกัน เนื่องจากบุรุษ และสตรีเป็นของคู่กันตามธรรมชาติ หากทั้งสองฝ่ายขาดการฝึกฝนอบรมบ่มเพาะจิตใจมิให้ตกเป็นทาสของกามราคะ และไม่รู้จักหลีกเลี่ยงสิ่งแวดล้อมที่จะเป็นสิ่งเร้า ก็จะทำให้เกิดมลทินต่อกันได้ ๓. การขาดความรู้เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้สตรีไม่ทราบวิธีปฏิบัติตนในการมีปฏิสัมพันธ์กับพระภิกษุ ๔. สังคมไทยมีความอ่อนไหวต่อคำสอนนี้มากกว่าสังคมในประเทศอื่นๆ เนื่องจากสังคมไทยยอมรับกันมาแต่โบราณว่าบุรุษมีบทบาทเหนือกว่าสตรี ยังยึดอยู่กับความคิดที่ว่าสตรีกับบุรุษไม่เท่ากัน จึงทำให้สตรีรู้สึกว่าเป็นธรรมต่อคำสอนนี้ ๕. สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการไหลผ่านทางวัฒนธรรม เนื่องจากสังคมมีความอ่อนแอ ทำให้คนในสังคมง่ายต่อการถูกชักนำทางด้านความคิด เนื่องจากขาดการศึกษาให้เข้าใจถึงที่มาที่ไปของคำสอนที่ยกมาไม่หมดตนเอง และมองสตรีที่มีอายุรุ่นเดียวกับบุตรว่าเป็นบุตรของตนเอง
ด้านมานุษยวิทยา	๑. คำว่า “มลทิน” ในคำสอนดังกล่าว เป็นความ “ต่างพร้อย” ซึ่งเป็นเรื่องที่พิจารณาได้ยาก เนื่องจากในพุทธกาลมีสตรีที่ปฏิบัติธรรมจนบรรลุธรรมในชั้นต่างๆ หลายท่าน บางท่านก็ได้บำเพ็ญคุณูปการแก่พระพุทธศาสนา ในการตีความจึงควรมองที่บริบทของสาเหตุคำตรัสนี้ของพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปเข้ามาปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน และเมื่อทรงอนุญาตให้สตรีเข้ามาบวช ก็ทรงเมตตา ตรัสสอนเหล่าสาวกของพระองค์ว่าให้มองสตรีที่มีอายุรุ่นเดียวกับมารดาว่าเป็นมารดาของตนเอง และมองสตรีที่มีอายุรุ่นเดียวกับบุตรว่าเป็นบุตรของตนเอง

กลุ่มที่สัมภาษณ์ ด้านต่างๆ	ประเด็นปัญหา
ด้านมานุษยวิทยา	๒. มีมุมมองหรือทัศนคติที่สอดคล้องกันว่าคำสอนนี้เป็นหลักความจริงที่อยู่ในบริบทของการเตือนสติของนักบวชบุรุษเพศให้พึงระวังสตรี ซึ่งจัดเป็นสิ่งที่เร้าภายนอกที่จะทำให้เกิดมลทินได้ ๓. มีมุมมองของคำว่า “มลทิน” ในคำสอนดังกล่าวว่า หากพูดกันอย่างเป็นธรรมแล้ว ร่างกายของเพศชาย-หญิงนั้นไม่สามารถจะนำมาตัดสินได้ เราต้องเข้าใจในเบื้องต้นว่าอุดมคติในการบวชนั้น นักบวชถือเป็นบุคคลที่ไม่มีเพศ ฉะนั้น บุคคลใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเพศชาย เพศหญิง หรือเพศทางเลือก หากมีปฏิสัมพันธ์กับนักบวชไปในทางกามราคะทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ทำให้นักคิดถึงกันแล้ว เพศนั้นๆ ก็ทำให้เกิดมลทินต่อพรหมจรรย์ของนักบวชแล้ว ๔. คำสอนดังกล่าว หากมองในเชิงเพศวิถี จะมีมุมมองในเชิงลบ เพราะดูจะเป็นการเปรียบเทียบความเหนือกว่าและด้อยกว่าระหว่างเพศ ยกย่องเพศ และสร้างตราบาปให้กับเพศตรงข้ามซึ่งเป็นการจัดระเบียบในเชิงเหตุผลนิยมแบบทางตะวันตกในยุคศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมาที่จัดระเบียบให้บุรุษมีพื้นที่ในสังคมมากกว่าสตรี จัดเป็นสังคมที่ให้คุณค่าของเพศชายมากกว่าเพศหญิงคำสอนดังกล่าวจึงจัดเป็นการตีความเชิงวัฒนธรรมของผู้มีอำนาจทางศาสนาโดยนำความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าเพศหญิงอ่อนแอกว่าเพศชายมาใช้ การตีความทางวัฒนธรรมนี้มีผลต่อความเชื่อ และค่านิยมที่ก่อให้เกิด “อคติ” ต่อสตรีเพศ ๕. มีมุมมองหรือทัศนคติที่ว่า มลทิน ในคำสอนดังกล่าวจะเกิดได้ต้องมี การตอบสนองต่อกันทั้งสองฝ่าย ตรงกับภาษิตที่ว่า “ปรบมือข้างเดียวไม่ดัง” ฉะนั้น นักบวชเองต้องเชื่อในสัญญาตญาณดิบของตนเองบ้าง คือต้องพยายามหลีกเลี่ยงสตรีที่เป็นสิ่งที่เร้าทำให้เกิดมลทินได้
ด้านจิตวิทยา	๑. ผู้คนอาจมองข้ามไปว่าคำสอนนี้ตรงกับข้อเท็จจริง และถือเป็นการเตือนสติทั้งบุรุษและสตรีให้พึงระวัง ไม่ประมาท รู้จักครองสติ และฝึกจิตในปฏิสัมพันธ์ของสตรีต่อภิกษุ และภิกษุต่อสตรี ร่วมมือกันเพื่อมิให้เกิด

กลุ่มที่สัมภาษณ์ ด้านต่างๆ	ประเด็นปัญหา
ด้านจิตวิทยา	๑. ผู้คนอาจมองข้ามไปว่าคำสอนนี้ตรงกับข้อเท็จจริง และถือเป็นการเตือนสติทั้งบุรุษและสตรีให้พึงระวัง ไม่ประมาท รู้จักครองสติ และฝึกจิตในปฏิสัมพันธ์ของสตรีต่อภิกษุ และภิกษุต่อสตรี ร่วมมือกันเพื่อมิให้เกิด ประเด็นปัญหามลทินต่อกัน และมีให้สังคมพุทธอ่อนแอการศึกษาจะช่วยให้คนในสังคมได้ทราบถึงข้อเท็จจริง ที่มาที่ไปของคำสอน และจะช่วยจรรโลงสังคมพุทธมิให้มีความอ่อนแอได้เช่น กรณีพระนางมหาปชาบดีโคตรมี ได้กราบทูลขอพระพุทธเจ้าบวชเป็นภิกษุณีถึง ๓ ครั้ง และในที่สุดก็ทรงอนุญาตให้บวชภายใต้การยอมรับครุธรรม ๘ ให้ภิกษุณีถือปฏิบัติ ซึ่งหนึ่งในข้อปฏิบัติมีว่า ไม่ว่าภิกษุณีจะบวชมานานกี่พรรษาก็ตาม ก็ต้องทำความเคารพภิกษุแม้ว่าท่านจะบวชได้เพียงวันเดียวก็ตาม ซึ่งถ้าผู้สนับสนุนสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชาย-หญิง (feminist) ในสังคมปัจจุบันมาอ่าน อาจเข้าใจว่าเป็นการดูถูกสตรีเป็นการแบ่งชนชั้นได้ เป็นต้น แต่ตามข้อเท็จจริงเนื่องจากในเวลานั้นผู้บวชส่วนใหญ่เป็นเพศชาย หากผู้บวชไม่ได้รับการบ่มเพาะและฝึกจิตใจมาอย่างดี ก็อาจปฏิบัติตนต่อสตรีตามสัญชาตญาณเดิมได้ ก็ถือว่าสตรีเป็นมลทินต่อพรหมจรรย์จริง ๒. การจะนำคำสอนนี้มาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ ต้องฝึกฝนบ่มเพาะจิตมิให้ประมาทตกอยู่ในอำนาจของสัญชาตญาณดิบตามทฤษฎีของฟรอยด์ที่ว่ามนุษย์มีพัฒนาการมาจากสัตว์ และดำเนินชีวิตโดยสัญชาตญาณ ดังนั้นถ้าบุรุษที่ต้องการปฏิบัติธรรม แต่มีโอกาสที่จะต้องอยู่กับสตรีตลอดเวลา มีสิ่งเร้าเกิดขึ้นตลอดเวลา ถ้าผู้ปฏิบัติไม่สามารถจะหักห้ามใจตนเองได้ แน่แน่นอนว่าสตรีนั้นจะเป็นมลทินต่อผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ได้จริงแน่นอน
ด้านพุทธศาสตร์	๑. แม้ว่าคำสอนนี้จะเป็นคำสอนที่เห็นพ้องกันว่าถือเป็นการเตือนสตินักบวชชายตามหลักข้อเท็จจริงและหลักความจริงว่าสตรีเป็นภัยในการปฏิบัติพรหมจรรย์เป็นอย่างยิ่ง แต่ก็มีความเห็นสอดคล้องกันด้วยว่า รูปเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ของบุรุษเองก็สามารถจะครอบงำใจของสตรีได้พอๆ กันกับที่ของสตรีสามารถครอบงำใจของบุรุษ ดังนั้นต้องเข้าใจว่าทั้งนักบวชบุรุษและนักบวชสตรีต่างก็เป็นศัตรูของพรหมจรรย์ของกัน

กลุ่มที่สัมภาษณ์ ด้านต่างๆ	ประเด็นปัญหา
ด้านพุทธศาสตร์	และกันได้ตั้งนั้นทั้งสองฝ่ายต้องรักษาระยะห่างต่อกัน ไม่ควรสร้างบริบทที่จะนำไปสู่ความต้องการทางเพศ ๒. การจะนำคำสอนนี้มาใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน บุรุษผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ต้องฝึกฝนจิต พร้อมทั้งหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์กับสตรี ๓. คนในสังคมต้องมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน เพื่อจรรโลงความถูกต้อง และความคงอยู่ของพระพุทธศาสนาในแบบ “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน กรณีที่พระภิกษุ และอุบาสิกที่มีความจำเป็นต้องทำงานร่วมกันก็ต้องมีการคัดสรรพระภิกษุผู้มีการฝึกปฏิบัติฝึกฝนอบรมจิตใจตนเองมามากพอควร ๔. คนในสังคมต้องร่วมมือกันลดอคติทางเพศ อีกทั้งผู้ประพฤติปฏิบัติพรหมจรรย์จำเป็นต้องฝึกอบรมจิตใจให้ระมัดระวังในเรื่องของกามกิเลส อันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม และสตรีเพศเองต้องรู้จักกาลเทศะ ระวังเรื่องการแต่งกายให้เหมาะสม ให้ความเคารพต่อสถานที่ปฏิบัติธรรมคือวัด ที่สำคัญสตรีเพศต้องเข้าใจความหมายของ “เพศพรหมจรรย์” เพื่อจะได้รู้จักการวางตนให้เหมาะสม รู้กฎ กติกา มารยาท เคารพผู้ปฏิบัติ ป้องกันการครหา และป้องกันตนเองเป็นการแสดงความเมตตาต่อผู้ปฏิบัติ ภิกษุเองก็ต้องระมัดระวังตน